

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

**ФАКУЛЬТЕТ ІНОЗЕМНОЇ ФІЛОЛОГІЇ
КАФЕДРА АНГЛІЙСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ**

**Кваліфікаційна робота
магістра**

на тему **ФОРМУВАННЯ ЛЕКСИЧНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ У СТУДЕНТІВ
НЕМОВНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ З ВИКОРИСТАННЯМ
ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ**

Виконала: студентка 2 курсу,
групи 8.0359-а
спеціальності 035 Філологія
спеціалізації 035.041 Германські мови
та літератури (переклад включно),
перша-англійська
освітньо-професійної програми
Мова і література (англійська)
Ждан Ірина Андріївна

Керівник д.п.н., проф. Пахомова Т. О.
Рецензент к.п.н., доц. Надточій Н. О.

Запоріжжя – 2020

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет іноземної філології

Кафедра германської філології і перекладу

Освітній рівень магістр

Спеціальність 035 Філологія

Спеціалізація 035.041 Германські мови та літератури (переклад включно), перша-англійська

Освітньо-професійна програма Мова і література (англійська)

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

англійської філології

«_____» _____ 2020 року

ЗАВДАННЯ

НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ МАГІСТРА

ЖДАН ІРИНІ АНДРІЇВНІ

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема кваліфікаційної роботи магістра (проекту) «Формування лексичної компетенції у студентів немовних спеціальностей з використанням інтерактивних технологій»

Керівник кваліфікаційної роботи (проекту)

Пахомова Тетяна Олександрівна, д.п.н., професор

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом ЗНУ від «23» квітня 2020 року № 483-с

2. Строк подання студентом кваліфікаційної роботи (проекту)

01 грудня 2020 р.

3. Вихідні дані до кваліфікаційної роботи (проекту) теоретичні засади та методика формування англійської лексичної компетенції у студентів немовних спеціальностей засобами інтерактивного навчання.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити): 1) здійснити огляд теоретичних джерел; 2) виявити найкращий підхід для формування англійської лексичної компетенції; 3) розробити вправи для експериментальної перевірки їх ефективності у формуванні лексичної компетенції.

5. Консультанти розділів кваліфікаційної роботи (проекту)

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		Завдання видав	Завдання прийняв
Вступ	д.ф.н. ,проф. Пахомова Т. О.	05.08.2020	05.08.2020
Розділ 1	д.ф.н. ,проф. Пахомова Т. О.	14.09.2020	14.09.2020
Розділ 2	д.ф.н. ,проф. Пахомова Т. О.	05.10.2020	05.10.2020
Висновки	д.ф.н. ,проф. Пахомова Т. О.	14.11.2020	14.11.2020

Дата видачі завдання: 05.05. 2020

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи магістра	Строк виконання етапів роботи (проекту)	Примітка
1	Пошук наукових джерел з теми дослідження, їх аналіз	травень 2020	виконано
2	Добір фактичного матеріалу	серпень 2020	виконано
3	Написання вступу	серпень 2020	виконано
4	Написання теоретичного розділу	вересень 2020	виконано
5	Написання практичного розділу	вересень 2020	виконано
6	Формулювання висновків	жовтень 2020	виконано
7	Проходження нормоконтролю	листопад 2020	виконано
8	Одержання відгуку та рецензії	грудень 2020	виконано
9	Захист	грудень 2020	виконано

Автор роботи несе персональну відповідальність за відсутність в роботі несанкціонованих текстових запозичень (академічного плагіату)

Магістрант

_____ (підпис)

І. А. Ждан

(ініціали та прізвище)

Керівник роботи

_____ (підпис)

Т. О. Пахомова

(ініціали та прізвище)

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер

_____ (підпис)

В.А. Бережний

(ініціали та прізвище)

РЕФЕРАТ

Дипломна робота – 61 стор., 68 джерела.

Об'єктом дослідження: процес формування англомовної лексичної компетенції у студентів немовних спеціальностей.

Мета роботи: розробити, теоретично обґрунтувати та апробувати методику формування англійської лексичної компетенції засобами інтерактивного навчання.

Теоретико-методологічні засади: проблема формування іншомовної лексичної компетенції досліджувалась у працях таких зарубіжних і вітчизняних учених, як В.О.Артемов, Л.В.Банкевич, І.В.Баценко, Б.В.Беляєв, І.М.Берман, А.Є.Боковня, В.А.Бухбіндер, Н.Г.Вишнякова, В.Є.Горбачов, Ю.В.Гнаткевич, О.Б.Тарнопольський, Н.С.Форкун, О.В.Чічкова, С.П.Шатілов, W.Borber, R.Carter, M.McCarthy, R.Ellis, R.Gairns, D.Gardner, M.Lewis, I.Nation, N.Schmitt.

В.Д.Борщовецької, М.О.Бурлакова, О.О.Величка, Н.І.Говорової, Г.І.Іткіса, О.Н.Краснянської, В.О.Кудряшової, З.Е.Кузьменко, Р.І.Мар'ясової, U.Braube, R.Day, R.Holme, M.Jonak, I.Krakowiak, P.Ur досліджували методику навчання термінологічної лексики студентів, які вивчають іноземну мову у технічних, медичних, економічних, гуманітарних, військових та інших немовних ВНЗ.

Отримані результати: розроблений комплекс вправ та методика інтерактивного навчання термінологічної лексики. Формування англомовної лексичної компетенції, що опирається на основні теоретичні та методологічні положення теорії інноваційної освіти і комунікативного методу навчання, виходить з наукового підґрунтя базових для методики навчання іноземних мов наук – дидактики, психології і лінгвістики.

Ключові слова: лексична компетенція, інтерактивне навчання, дидактичні передумови, психологічні закономірності, комплекс вправ, організація та проведення експериментального навчального процесу

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ АНГЛОМОВНОЇ ЛЕКСИЧНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ У СТУДЕНТІВ НЕМОВНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ ЗАСОБАМИ ІНТЕРАКТИВНОГО НАВЧАННЯ.....	8
1.1 Дидактичні передумови інтерактивного формування англomовної лексичної компетенції.....	8
1.2 Психологічні закономірності та особливості інтерактивного навчання іношомовного лексичного матеріалу.....	17
1.3 Лінгвометодичні аспекти навчання студентів немовних спеціальностей лексичного матеріалу в умовах інтерактивної навчальної діяльності.....	25
РОЗДІЛ 2 МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ АНГЛОМОВНОЇ ЛЕКСИЧНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ У СТУДЕНТІВ НЕМОВНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ ЗАСОБАМИ ІНТЕРАКТИВНОГО НАВЧАННЯ.....	36
2.1 Комплекс вправ для інтерактивного навчання студентів немовних спеціальностей англomовної термінологічної лексики.....	36
2.2 Модель організації навчального процесу для формування англomовної лексичної компетенції засобами інтерактивного навчання.....	52
2.3 Організація та проведення експериментального навчання.....	55
ВИСНОВКИ.....	63
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	66

ВСТУП

Від якісного формування лексичної компетенції залежить рівень практичного володіння іноземною мовою, «знання і здатність використовувати словниковий запас мови, яка вивчається» зазначено у Рекомендаціях Ради Європи з мовної освіти [Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти 2003, с. 110]. Враховуючи важливість іншомовної лексики для забезпечення спілкування й «адекватного функціонування у конкретних професійних ситуаціях» [Програма з англійської мови для професійного спілкування 2005, с.19] при реформуванні національної системи вищої освіти в Україні на меті у студентів немовних вищих навчальних закладів (ВНЗ) зобов'язані оволодіти знаннями фахової терміносистеми та набути вміння вільного оперування вузькоспеціалізованою лексикою.

Пошук нових шляхів для підвищення ефективності навчання студентів немовних спеціальностей термінологічної лексики за фахом підготовки й формування у них англійської лексичної компетенції є актуальним на сьогодні завданням вищої школи.

Аналізуючи науково-педагогічну літературу, зазначимо, що проблема формування іншомовної лексичної компетенції досліджувалась у працях таких зарубіжних і вітчизняних учених, як В.О.Артемов, Л.В.Банкевич, І.В.Баценко, Б.В.Беляєв, І.М.Берман, А.Є.Боковня, В.А.Бухбіндер, Н.Г.Вишнякова, В.Є.Горбачов, Ю.В.Гнаткевич, О.Ю.Долматовська, Ю.О.Жлуктенко, В.С.Коростильов, О.О.Леонтьєв, Е.В.Мірошніченко, О.П.Петрашук, С.М.Степащенко, О.Б.Тарнопольський, Н.С.Форкун, О.В.Чічкова, С.П.Шатілов, W.Borber, R.Carter, M.McCarthy, R.Ellis, R.Gairns, D.Gardner, M.Lewis, I.Nation, N.Schmitt, L.Taylor, K.Vogel та інші. Вони, зокрема, описали дію лексичного механізму в різних видах мовленнєвої діяльності та вивчили процес функціонального оволодіння студентами

лексикою з урахуванням закономірностей породження мовленнєвих висловлювань; визначили критерії й описали процедуру відбору лексичних одиниць для формування словника-мінімуму; дослідили способи і прийоми для розкриття значень іншомовних слів, призначених для рецептивного засвоєння студентами; розробили нові типи і види вправ для навчання студентів немовних ВНЗ термінологічної лексики з урахуванням її методичної типології.

Такі вчені, як В.Д.Борщовецької, М.О.Бурлакова, О.О.Величка, Н.І.Говорової, Г.І.Іткіса, О.Н.Краснянської, В.О.Кудряшової, З.Е.Кузьменко, Р.І.Мар'ясової, В.Ф.Мурзової, Н.М.Петрушевської, Е.Д.Розанова, Н.С.Саєнко, Н.О.Сайгушевої, С.Т.Семенової, О.Л.Тарасової, Г.О.Харлова, І.С.Чудінової, U.Brauwe, R.Day, R.Holme, M.Jonak, I.Krakowiak, P.Ur та інші – досліджували методику навчання термінологічної лексики студентів, які вивчають іноземну мову у технічних, медичних, економічних, гуманітарних, військових та інших немовних ВНЗ. Досліджували способи формування лексичних навичок та стратегії використання іншомовної лексики на початковому й середньому етапах навчання студентів; вивчали проблеми семантизації термінологічних одиниць англійської, німецької, французької та інших мов; розробляли методику навчання фахової лексики та її тестування.

Враховуючи здобутки у дослідженнях проблем навчання студентів немовних спеціальностей термінологічної лексики, на практиці викладання є необхідністю підвищення якості оволодіння фаховою лексикою. Аналізуючи науково-педагогічну літератури, зазначимо що, методика навчання англійської лексики для студентів немовних спеціальностей на завершальному етапі (тобто, на 4-му курсі) підготовки студентів освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» є недостатньо розробленою звідси виникає потреба у спеціальному дослідженні цієї проблеми. Одним із завдань досягнень студентами достатнього рівня сформованості іншомовної лексичної компетенції є використання в навчальному процесі таких сучасних освітніх технологій, що містять активну мовленнєву взаємодію студентів у

парно-групових та колективних формах роботи з лексичним матеріалом професійного спрямування. Підсумовуючи, використання інтерактивних засобів для навчання студентів-бакалаврів немовних спеціальностей англійської лексики є перспективним, з врахуванням кредитно-модульної системи з організації навчального процесу, що вимагає створення відповідного теоретичного підґрунтя.

Тому **актуальність** цього дослідження полягає в необхідності розробити теоретично обґрунтованої методики навчання студентів немовних спеціальностей термінологічної лексики й формування англомовної лексичної компетенції як складової частини процесу оволодіння професійно орієнтованою англійською мовою на старшому ступені навчання у ВНЗ студентів немовних спеціальностей.

Розробка методики інтерактивного навчання студентів немовних спеціальностей фахової лексики зумовила вибір теми нашого дослідження, а саме: «Формування лексичної компетенції у студентів немовних спеціальностей з використанням інтерактивних технологій».

Об'єктом дослідження є процес формування англомовної лексичної компетенції у студентів немовних спеціальностей.

Предметом дослідження – методика формування англомовної лексичної компетенції на основі використання інтерактивних засобів навчання студентів-немовних спеціальностей 4-го курсу.

Метою дослідження – теоретично довести ефективність запропонованого методу у експериментальному дослідженні для формування англійської лексичної компетенції засобами інтерактивного навчання.

Для того щоб, досягти поставленої мети висувуються такі **завдання дослідження**:

1. Обґрунтувати теоретичні аспекти організації інтерактивного навчання лексики для студентів немовних спеціальностей та з'ясувати дидактичні передумови для формування англомовної лексичної компетенції

у студентів немовних спеціальностей.

2. Розглянути і проаналізувати психологічні закономірності інтерактивного навчання студентів немовних спеціальностей лексичного матеріалу.

3. Частково дослідити лінгвістичні особливості англійської фахової лексики, щоб визначити методичні труднощі засвоєння студентами фахової термінології сфери діяльності фахівців.

4. Визначити критерії відбору лексичного матеріалу та їх джерела і розробити методичну типологію відібраної термінологічної лексики; укласти словник-мінімум фахової лексики для оволодіння студентами немовних спеціальностей.

5. Детально проаналізувати й уточнити етапи формування лексичної компетенції та розробити відповідний комплекс вправ для навчання студентів немовних спеціальностей термінологічної лексики відповідно до спеціальності.

6. Розробити модель інтерактивного навчання англійської фахової лексики з урахуванням кредитно-модульної системи навчального процесу.

7. При реалізації запропонованої у дослідженні методики експериментально перевірити ефективність розробленого комплексу вправ.

Використані наступні загальнонаукові **методи дослідження** для розв'язання зазначених вище завдань:

– системний аналіз, наукова дедукція й всебічне вивчення психолого-педагогічної, лінгвістичної та методичної літератури для обґрунтування теоретичних засад і положень з проблеми дослідження;

– порівняння, групування та класифікація при розгляді лінгвістичних особливостей англійської лексики і визначенні методичних труднощів її засвоєння студентами;

– педагогічне спостереження, вплив інтерактивних засобів навчання на ефективність формування англомовної лексичної компетенції моделюванням процесів і ситуацій;

– опитування студентів для пошуку шляхів удосконалення процесу інтерактивного навчання фахової лексики та тестування студентів для поточного й підсумкового контролю рівня сформованості лексичної компетенції.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що уточнено етапи формування англомовної лексичної компетенції й конкретизовано вимоги до вправ для навчання студентів англійської лексики для немовних спеціальностей; удосконалено процедуру відбору англійської лексики немовних спеціальностей на основі виділених і науково обґрунтованих критеріїв; узагальнено теоретичні положення для дослідження моделі навчання.

Практичне значення дослідження полягає у розробці експериментально перевіреного комплексу вправ та моделі навчання студентів немовних спеціальностей й формування англомовної лексичної компетенції.

Структуру диплому складають вступ, два розділи, висновки, список використаних джерел. Обсяг роботи складає 61 сторінок.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ АНГЛОМОВНОЇ ЛЕКСИЧНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ У СТУДЕНТІВ НЕМОВНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ ЗАСОБАМИ ІНТЕРАКТИВНОГО НАВЧАННЯ

1.1 Дидактичні передумови інтерактивного формування англomовної лексичної компетенції

Методологічною основою для вивчення потенційних можливостей інтерактивного навчання задля його використання у процесі формування лексичної компетенції є праці розробників комунікативного методу навчання і теоретиків, дослідження прихильників компетентнісно діяльнісного, особистісно орієнтованого і професійно спрямованого підходів до навчання (Б.В.Беляєв, В.П.Беспалько, І.Л.Бім, І.М.Богданова, О.В.Бондаревська, Н.Ф.Бориско, Н.І.Гез, Г.А.Гринюк, Л.А.Дзюба, О.В.Євдокимов, Л.В.Загрекова, І.О.Зимня, Г.О.Китайгородська, Г.Ф.Кривчикова, О.М.Леонтєв, О.О.Леонтєв, Р.П.Мільруд, С.Ю.Ніколаєва, Ю.І.Пассов, О.І.Пометун, Г.В.Рогова, В.В.Сафонова, Г.К.Селевко, С.О.Сисоєва, В.Л.Скалкін, Н.К.Скляренко, І.О.Смолюк, О.Б.Тарнопольський, І.С.Якиманська, Н.Ј.Аpel, N.Brieger, J.Comfort, D.Cotton, J.M.Dobson, L.Jones, G.Mehlhorn, D.Nunan, W.Rivers, T.Stelzer-Rothe, H.G.Widdowson та ін.).

У вищевказаних роботах та в інших дослідників започатковано і знайшло свій подальший розвиток теоретичне обґрунтування проблеми інтерактивного навчання, його функціональних можливостей та переваг при застосуванні у практиці навчання студентів різних спеціальностей. Науковці пропонують власні визначення змісту, форм і прийомів інтерактивного навчання, виділяють його роль та особливості у реалізації освітніх й виховних цілей підготовки майбутніх фахівців. Наприклад, О.І.Пометун

визначає інтерактивне навчання як співнавчання, взаємонавчання, у якому педагог та студент є рівноправними, рівнозначними суб'єктами освітнього процесу, що передбачає моделювання життєвих ситуацій, використання рольових ігор, спільне вирішення конкретних проблем на основі аналізу обставин та відповідної ситуації мовлення [Гошовська, Дмитрів 2005, с. 41]. Н.Ю.Пахомова вважає інтерактивне навчання адекватним дидактичним засобом для розвитку у студентів вмінь проектування, виготовлення та презентації підготовленого освітнього продукту [Пахомова 2004, с. 46]. На думку Г.К.Селевка, інтерактивне навчання виступає моделлю спільної педагогічної діяльності з проектування, організації і проведення навчального процесу з безумовним забезпеченням комфортних умов для студентів та викладача [Селевко 1998, с. 15]. Д.В.Чернилевський зазначає, що інтерактивне навчання може бути орієнтовано на дидактичне застосування наукового знання, на наукові підходи до аналізу й організації навчального процесу з урахуванням емпіричних інновацій викладачів для досягнення високих результатів у професійній компетенції і розвитку особистості студентів [Чернилевський 2002, с. 53]. Г.Ф.Кривчикова вбачає роль інтерактивного навчання у тому, що «студент набуває знань і вмінь як у ході скерованої викладачем взаємодії з іншими студентами під час сумісної мовленнєвої розумової діяльності, так і в процесі самостійної творчої та пошукової діяльності, націлених на розв'язання проблемних ситуацій» [Кривчикова 2005, с. 5]. Отже можемо дійти висновку, що інтерактивне навчання вирішує питання планування, реалізації, оцінки, корекції навчальної діяльності, готує ґрунт до подальшого самостійного здобуття студентами знань, що переконує нас у доцільності й ефективності його використання.

Суть інтерактивного навчання як засобу ефективного формування англійської лексичної компетенції полягає в організації парно-групової та колективної мовленнєвої взаємодії всіх суб'єктів навчального процесу з виконання творчих, проблемно-пошукових і комунікативних завдань,

орієнтованих на одержання студентами знань лексичних одиниць та набуття спроможності використовувати їх усно і письмово в межах сфери своєї майбутньої професійної діяльності. Закладений в інтерактивному навчанні потенціал має бути спрямований на підвищення результатів навчальної діяльності студентів не лише з вивчення іншомовного лексичного матеріалу, а й іноземної мови в цілому.

Дослідники проблеми інтерактивного навчання виділяють різні його види, методи і форми організації. Наприклад, Л.В.Загрекова та В.В.Ніколіна диференціюють структурно-логічні, ігрові, комп'ютерні, діалогові, тренінгові методи організації навчальної діяльності [Загрекова, Ніколіна 2004, с. 43]. Є.С.Полат виділяє «технології співробітництва», які в комплексі відбивають завдання особистісно-орієнтованого підходу на етапі засвоєння знань, формування інтелектуальних умінь, необхідних і достатніх для подальшої самостійної дослідницької і творчої роботи в проектах [Полат 2003, с. 36]. О.І.Пометун і Л.В.Пироженко акцентують увагу на інтерактивних методах кооперативного і колективно-групового навчання, підкреслюють важливість технологій ситуативного моделювання й опрацювання дискусійних питань [Пометун, Пироженко 2003, с. 33].

Розмаїття форм навчальної мовленнєвої взаємодії найкраще сприяє засвоєнню лексики та стимулює її вживання в усному і писемному мовленні при вирішенні професійно значущих для студентів завдань з урахуванням конкретної ситуації або умов навчання. Враховуючи зазначене вище, вважаємо, що використання парно-групових та колективних форм роботи з вивчення іншомовного лексичного матеріалу в керованій викладачем та самостійній роботі студентів лежить в основі методики інтерактивного формування лексичної компетенції.

Враховуючи явні сприятливі передумови, можемо сформулювати такі концептуальні положення, які характеризують й визначають запропоновану методику інтерактивного формування лексичної компетенції:

1. За умов отримання студентами немовних спеціальностей якісного

освітнього продукту в результаті професійно орієнтованого вивчення англійської мови є оволодіння ними галузевою термінологією, що в комплексі з набутими знаннями з фахових дисциплін забезпечить інтелектуальний розвиток особистості, здатної самореалізуватися і повноцінно функціонувати в іншомовному діловому середовищі.

2. Застосування засобів формування лексичної компетенції в рамках вивчення професійно орієнтованої англійської мови є адекватні сучасним вимогам й ефективні парно-групові та колективні організаційні форми мовленнєвої взаємодії, які забезпечують студентам не лише набуття знань фахової лексики, а й створюють можливості для розвитку і закріплення умінь повноцінного використання засвоєного лексичного матеріалу в іншомовному спілкуванні у сфері своєї майбутньої професійної діяльності.

3. Навчаючи студентів англійської термінологічної лексики шляхом їх активної взаємодії у групах і командах, які беруть участь в ігровому проектуванні, колективному вирішенні проблемних завдань тощо, створює сприятливі передумови для активізації креативного мислення студентів і розвитку їх здібностей, розкриває потенційні комунікативні і професійні можливості, стимулює гнучкість та прагматизм у процесі сприймання й переробки отриманої іноземною мовою фахової інформації, надає широкі можливості для інтеграції знань студентів з різних дисциплін.

4. За допомогою інтерактивного формування лексичної компетенції у студентів старшого ступеня навчання передбачає залучення їх до процесу планування, організації та проведення колективних форм іншомовної мовленнєвої взаємодії і спільного оцінювання досягнутих результатів, що дозволяє реалізувати виховну мету навчання, сформувати майбутніх фахівців як лідерів колективу, яким притаманні почуття відповідальності при ухваленні рішень та об'єктивності при оцінці їх виконання.

5. Колективні форми та парно-групові навчання повинні поєднуватись з індивідуальним підходом до кожного студента, щоб забезпечити комфортні психолого-педагогічні умови для організації і проведення навчального

процесу з інтерактивного формування лексичної компетенції, стимулювати прагнення до самостійного здобуття знань, що є актуальним завданням в умовах безперервної іншомовної підготовки фахівців.

б. Впровадження інтерактивного навчання з метою формування лексичної компетенції при вивченні професійно орієнтованої англійської мови націлене на заміну авторитарно – дисциплінарної моделі навчання особистісно-орієнтованою, яка в умовах демократизації і гуманізації навчального процесу передбачає модифікацію управлінських функцій викладача, гнучке й варіативне використання методів психолого-педагогічного впливу на студентів.

Дидактичною основою для інтерактивного формування лексичної компетенції є комплекс загальнодидактичних і спеціальних методичних принципів, що відображають основні закономірності навчального процесу, визначають загальні підходи до організації навчання, впливають на зміст навчально-методичних матеріалів, забезпечують засоби досягнення мети навчання іноземної мови. Із досліджених у дидактиці загальних принципів навчання актуальними й дієвими для забезпечення інтерактивного навчання лексики вважаємо принципи *наочності, свідомості, активності і міжпредметної координації*. Важливими методичними принципами, якими слід керуватись з метою інтерактивного формування лексичної компетенції, є принципи *комунікативності, взаємопов'язаного навчання всіх видів іншомовної мовленнєвої діяльності і професійної спрямованості навчання*.

Принцип наочності при навчанні іноземної мови трактується як спеціально організований показ мовного та екстралінгвістичного матеріалу з метою його кращого розуміння, засвоєння і використання в мовленнєвій діяльності [Щукин 2004, с. 152].

Наочність може бути статичною і динамічною, вербальною і невербальною. Вербальна наочність, яка проявляється у звукомоторному промовлянні нових лексичних одиниць, необхідна для формування їх звукового/моторного образу і надійного закріплення цих образів та асоціацій

у свідомості. Адже іншомовна свідомість, на думку психологів, слугує базою, фундаментом для оволодіння мовленням іноземною мовою, що є найважливішою умовою формування комунікативної компетенції [Корчажкіна 2004, с. 27]. Завдяки вербальній наочності, яка домінує в інтерактивному навчанні, у студентів розвивається вміння ідентифікувати й запам'ятовувати лексичні форми, співвідносити і порівнювати їх з подібними або відмінними у рідній мові, уточнювати їх значення та використовувати адекватно задуму чи ситуації мовлення.

У свою чергу невербальна наочність може виступати у формі рисунків, схем, діаграм тощо, а це, враховуючи психологічні особливості віку студентів старшого етапу навчання, дозволяє їм задіяти набутий мовний досвід та активувати зорові аналізатори для фіксування нових слів у своїй пам'яті (підрозділ 1.2). Мета зорової наочності, як вказують дослідники [Горбачев 2004, с. 19; Изергина 1988, с. 167], - показати предмет чи елементи дії, які можна сприймати зором та ілюструвати семантично важливі ознаки значень. Процес засвоєння слів стає продуктивним і доповнює вербальні засоби наочності.

Необхідне логічне поєднання вербальної і невербальної форм наочності у процесі формування лексичної компетенції засобами інтерактивного навчання, щоб створити, за С.П.Шатіловим, умови для природного, або такого, що імітує природне, використання мови як засобу спілкування. Словесні й наочні засоби доцільно й ефективно використовувати для полегшення завдань з розкриття значень нових слів.

В свою чергу **принцип свідомості** передбачає усвідомлене засвоєння теоретичних знань про мову як знакову систему, для чого слугують правила та інструкції, які розглядаються науковцями як необхідні доповнення до виучуваних мовних зразків і які дозволяють розпізнавати помилки та пояснювати причини їх виникнення [Жлуктенко 1971, с. 155; Щукин 2004, с.150]. Методисти довели, що усвідомлене розуміння навчального матеріалу проявляється в умінні логічно поєднувати попереднє з наступним, виділяти

головне в потоці отриманої інформації, в умінні користуватися здобутими знаннями при вирішенні практичних (комунікативних) завдань. При формуванні лексичної компетенції засобами інтерактивного навчання реалізація принципу свідомості передбачає усвідомлення мовних особливостей лексичних одиниць через ситуативну обумовленість, контекст або наочність, щоб згодом в результаті тренування у студентів виробились автоматизми їх застосування у мовленні.

Принцип свідомості є важливим у процесі формування лексичної компетенції, який протікає від знання форми і змісту матеріалу, що вивчається, до усвідомлення правил щодо виконання автоматизованих дій з цим матеріалом, від розуміння окремих слів до вміння їх осмисленого використання. В результаті свідомого підходу до вивчення студентами нового лексичного матеріалу формуються стійкі лексичні навички і вміння спілкування у відповідних ситуаціях.

Передбачає напруженість психічних процесів саме **принцип активності** (підрозділ 1.2), таких як увага, мислення, пам'ять при формуванні й формулюванні думок лексичними засобами іноземної мови. Основними джерелами активності в діяльності студентів є цілі, мотиви, бажання та інтереси, для підтримання яких викладач використовує різноманітні прийоми навчання, в тому числі рольові ігри, завдання проблемного характеру, засоби наочності [Щукин 2004, с. 151]. Науковці виділяють три рівні пізнавальної активності: відтворююча активність (рецепція і репродукція), інтерпретуюча активність (репродукція з елементами продукції) і творча активність (продукція) [Сиддикова 2006, с. 55]. Перший рівень характеризується прагненням студентів зрозуміти нове явище, доповнити і відтворити знання, оволодіти способами їх застосування за зразком. На другому рівні активності студенти прикладають вольові зусилля, щоб проникнути в суть явища, знайти шляхи вирішення утруднень. На третьому рівні студенти намагаються застосувати отримані знання в новій ситуації, тобто перенести знання і способи діяльності в нові умови.

Принцип міжпредметної координації визначає взаємозв'язок викладання різних дисциплін як на мовному, так і на предметному рівнях, щоб створити, на думку А.М.Щукіна, сприятливі умови для формування комунікативної і професійної компетенцій в рамках вибраної студентами спеціальності [Щукин 2004, с. 157]. Цей принцип проявляється на предметно-мовному рівні: навчання ведеться з урахуванням рівня володіння мовою і професійних інтересів студентів, а обсяг знань та умінь, сформованих на заняттях з іноземної мови, отримує поглиблене усвідомлення та систематизацію на заняттях з фахових дисциплін.

Принцип комунікативності, за Ю.І.Пассовим, навчання іноземної мови виступає як модель процесу реальної комунікації [Пассов 1991, с. 5], дозволяє розвинути здатність студентів спілкуватися в межах сфер, тем і ситуацій, визначених програмою і зумовлених реальними потребами та інтересами студентів. Здійснюючи іншомовне спілкування відповідно до конкретної ситуації, поставленого мовного завдання і комунікативного наміру, студенти використовують необхідний лексичний матеріал для реалізації цього принципу на практиці. Реалізація принципу комунікативності шляхом навчання в колективі і через колектив забезпечує активну мовленнєву взаємодію всіх суб'єктів навчального процесу, тобто інтерактивність.

Принцип взаємопов'язаного навчання, має на меті об'єднати всі види мовленнєвої діяльності, які є актуальним у світлі нашого дослідження з огляду того, що в діловому спілкуванні, на думку О.Б.Тарнопольського та С.П.Кожушко, «різні види мовленнєвої діяльності не просто пов'язані один з одним, а інтегровані» [Тарнопольский 2004, с. 90], що дозволить урізноманітнити навчальний процес, підвищити його комунікативну спрямованість та результативність. Реалізація цього принципу на практичних заняттях передбачає, за А.М.Щукіним, необхідність у наступному:

- 1) враховувати специфіку кожного виду мовленнєвої діяльності;
- 2) забезпечувати взаємопов'язаний характер навчання при усній основі

занять;

3) вводити активізувати одиниці мови в реченні, яке є комунікативною одиницею навчання [Щукин 2004, с. 171].

Значення цього методичного принципу полягає у необхідності залучення студентів до активізації лексичного матеріалу в різних видах мовленнєвої діяльності, щоб швидше акумулювати необхідний запас лексики і оволодіти ним.

Принцип професійної спрямованості навчання співвідноситься з дидактичним принципом міжпредметної координації і передбачає навчання фахової лексики з урахуванням майбутньої спеціальності та професійних інтересів студентів, знаходить свою реалізацію у відборі лексичного матеріалу та визначенні, за Л.Ф.Манякіною, «перспектив його переносу в реальне іншомовне спілкування майбутніх спеціалістів» [Манякіна 1998, с. 59]. Цей принцип визначає ефективність процесу інтерактивного навчання власне фахової лексики, тому він і є важливий в плані підготовки спеціалістів зі знанням іноземної мови.

У контексті нашого дослідження проаналізовано загальнодидактичні принципи *наочності, свідомості, активності і міжпредметної координації*, а також методичні принципи *комунікативності, взаємопов'язаного навчання всіх видів мовленнєвої діяльності і професійної спрямованості навчання* створюють дидактичну основу для інтерактивного навчання лексики студентів.

Отже, у цьому підрозділі були теоретично обґрунтовані основні дидактичні положення методики формування лексичної компетенції засобами інтерактивного навчання. Запропонована методика передбачає навчання фахової лексики за допомогою організації керованих викладачем парних, групових і колективних форм мовленнєвої взаємодії при вирішенні спільних навчальних завдань в процесі аудиторної та самостійної роботи студентів. Інтерактивне навчання лексичного матеріалу створює сприятливу атмосферу навчальної співпраці та розвиває потенціал кожної особистості як

рівноправного з викладачем суб'єкта навчання, що в цілому позитивно впливає на якість іншомовної підготовки майбутніх фахівців. Розглянувши дидактичні питання методики формування лексичної компетенції засобами інтерактивного навчання, перейдемо до висвітлення психологічних передумов навчання іншомовного лексичного матеріалу.

1.2 Психологічні закономірності та особливості інтерактивного навчання іншомовного лексичного матеріалу

На меті цього етапу дослідження є розглянути психологічні особливості організації інтерактивної навчальної діяльності з опрацювання іншомовного лексичного матеріалу та проаналізувати психологічні чинники, які впливають на здійснення мисленнєво-мовленнєвих операцій з лексикою, що дозволить забезпечити психологічні передумови для формування лексичної компетенції, визначити ефективні шляхи інтерактивного навчання студентів немовних спеціальностей.

Розглянемо такий чинник, як *внутрішня і зовнішня мотивація*. Як відомо з психології, потреба у пізнанні нового, внутрішня та зовнішня мотивація зумовлюють утворення динамічного стереотипу сприйняття, диференціації, уточнення та зберігання у пам'яті нового навчального матеріалу, а відтак слугує тим приводним засобом, що запускає в дію мовленнєвий механізм, визначає перебіг і результати діяльності з опрацювання цього матеріалу й автоматизації дій з ним [Williams1997, p. 123]. Мотивація визначає рівень активності студентів у навчальній діяльності з формування лексичної компетенції, якісно впливає на її результати.

Одним із аспектів підвищення мотивації до ефективної мовленнєвої взаємодії при інтерактивному навчанні іншомовної лексики можливо за

наявності сприятливого *психологічного клімату* в студентському колективі. Безперечно, що лише в умовах психологічної сумісності і комфортності всіх суб'єктів навчального процесу виникають і реалізуються в мовленні ситуації, які уможлиблюють сприйняття нової лексичної інформації, розвивають механізми мовної і логічної здогадки значень нових слів, підтримують ефективне функціонування мисленнєвих операцій зі спеціальною лексикою, забезпечують її засвоєння та можливість оперування. Доброзичлива атмосфера навчального співробітництва і взаємодопомоги підтримує високий рівень саморегуляції інтерактивної діяльності студентів, підпорядковує внутрішні мотиви кожного з них інтересам і потребам, які впливають із завдань колективної навчальної діяльності. У цих умовах велике значення має наявність або відсутність внутрішньогрупових та міжособистісних конфліктів між всіма учасниками навчального процесу. З одного боку, конфлікти є деструктивними чинниками спілкування, не сприяють реалізації інтерактивних форм навчальної діяльності. Однак з іншого боку, як довели дослідники, існування конфлікту під час навчання має й позитивну функцію [Коваль 2003, с. 193], оскільки протиріччя та боротьба думок і поглядів дозволяють у процесі «комунікативного суперництва» [Селиванова 2004, с. 170] вибрати оптимальні шляхи вирішення певної проблеми і забезпечити досягнення найкращих результатів.

Для стимулювання інтерактивної навчально-пізнавальної діяльності студентів, розвитку їхніх мовних здібностей важливе значення має врахування *особливостей суб'єкт-суб'єктної співпраці* при тренуванні лексичного матеріалу у складі всієї групи. Дослідники (М.А.Артюшина, І.В.Герасимчук, Н.О.Мірошніченко, Т.С.Яценко та ін.) характеризують групову форму навчальної діяльності як таку, що створює сприятливі умови для психічного та соціального становлення особистості, сприйняття цінностей та потреб інших, розвитку творчості, формування комунікативних якостей і вольових компонентів щодо затвердження, відстоювання та захисту своїх досягнень [Пожар 1999, с. 38]. Прикладами інтерактивних видів роботи

із засвоєння лексичного матеріалу в умовах групової навчальної діяльності можуть бути підготовка міні-доповідей кожним учасником групи та синтез цих повідомлень у спільну презентацію для всієї аудиторії [Gurak 2000, р. 263], вивчення окремих частин теми і подальша кооперація для засвоєння загальної теми, створення колективних письмових доповідей з проблеми, яка вивчається [Trimmer 1988, р. 102], й узагальнення теоретичних положень тощо. Така співпраця у взаємодії як форма навчального співробітництва вважається дослідниками однією з головних рушійних сил у навчанні студентів, оскільки завдяки цьому вдається підвищити результативність мовленнєвого обміну інформацією і мотивувати слабших студентів добре навчатися [Ellis 1996, с. 598].

В процесі формування лексичної компетенції засобами інтерактивного навчання важливе значення має врахування такого психологічного чинника, як *методи активізації* навчальної діяльності. Одним з таких методів вважаємо навчально-ігрову організацію роботи з лексикою, адже, як вважає Ж.Є.Прохорова, ігрові і змагальні компоненти є тим подразником, що стимулює включення студентів у творчу діяльність, розвиває образне сприйняття, асоціативне мислення і творчу уяву [Прохорова 2006, с. 96]. Водночас він позитивно впливає на емоційно-чуттєву сферу особистості, сприяє адаптації навчального процесу до рівня мовної підготовки кожного студента. Дослідниками доведено, що навчання з використанням ігрових методів забезпечує переважання смислового компонента логічної пам'яті над короткочасною й механічною, слуховою над зоровою, а новизна форми подання навчальної інформації та пізнавальних дій зумовлює стійкість уваги, перехід довільного її виду в післядовільний, на якому базується пізнавальний інтерес – джерело і стимул активної розумової діяльності студентів [Друзь 2000, с. 29].

Розглянемо психологічні особливості інтерактивного читання фахових текстів. Спільна діяльність читання (Г.В.Барабанова, С.І.Боднар, Г.І.Бородіна, В.А.Бухбіндер, Т.О.Вдовіна, Ю.А.Гапон, Г.А.Гринюк,

Т.Г.Клепікова, З.І.Кличнікова, О.С.Малюга, А.І.Мельник, С.В.Радецька, Т.С.Серова, Л.П.Смелякова, Т.А.Третьякова, Т.І.Труханова, С.К.Фоломкіна, С.І.Шевченко, S.Jahr, A.Johns, M.Lisiecka-Czop, C.Nuttall, J.Richards та ін.) полягає у виконанні студентами завдань на швидкість знаходження важливої лексичної інформації або якісну трансформацію тексту, на заповнення інформаційних прогалів шляхом постановки запитань і подання відповідей на них, на складання плану до прочитаного тексту і написання тез задля подальшого обговорення відображених у текстах проблем тощо. Передумовою успішного виконання цих та їм подібних завдань комунікативного характеру і подальшого розвитку вмінь всіх видів читання є формування лексичних навичок читання, щоб студенти могли «впізнавати в тексті вивчені лексичні одиниці і розуміти їхнє значення; виділяти в тексті слова, значення яких вони можуть зрозуміти на основі схожості зі словами рідної мови, за допомогою словотвірних елементів або з опорою на контекст; виділяти в тексті невідомі лексичні одиниці і семантизувати їх за допомогою словника; швидко і безпомилково знаходити невідоме слово у словнику, співвідносити його з контекстом і вибирати відповідне значення; оминати невідомі слова, які не впливають на розуміння основного змісту тексту».

Одним із психологічних чинників, що визначає психологічні засади організації інтерактивної діяльності з навчання лексики, є *готовність викладачів і студентів до творчої діяльності*. Врахування цього чинника передбачає зміну рольової позиції викладача – з інформатора та контролера він перетворюється на співучасника, організатора і модератора навчальної пошуково-пізнавальної діяльності. Іншими словами, в умовах особистісно-зорієнтованого навчання модифікуються управлінська та контролююча функції викладача, що передбачає, як зазначає В.М.Пінчук, активну участь студентів в управлінні процесом засвоєння матеріалу та діагностиці навчальних досягнень [Пінчук 1998, с. 94]. Тому при комунікативному методі навчання не викладач є у центрі уваги, а взаємодія між студентами і викладачем [Revell 1979, р. 10] у процесі навчання. Викладач стає

помічником і радником студентів, координатором їхніх дій, залучаючи їх до спільної роботи з лексикою – від планування способів введення лексичних одиниць до аналізу само – та взаємооцінювання результатів її засвоєння та оволодіння.

Проаналізувавши психологічні чинники, які безпосередньо впливають на процеси формування лексичної компетенції і створення «мотиваційно-спонукального комплексу» [Крутецкий 1980, с. 37; Broun 1987, р. 115] для підтримання мотивації при організації мовленнєвої взаємодії, забезпечуючи психологічні передумови отримання знань фахової лексики та набуття спроможності її використовувати в спілкуванні на професійну тематику. На основі здійсненого аналізу можемо зробити такі висновки щодо психологічних умов організації парної, групової і колективної мовленнєвої взаємодії з метою навчання студентів фахової лексики:

- інтерактивна навчальна діяльність з оволодіння лексикою іноземної мови повинна проходити в умовах сприятливого емоційно-психологічного мікроклімату, існування якого посилює дух співпраці та взаємодопомоги при вирішенні навчальних завдань, активізує розумову діяльність всіх студентів, розкриває потенційні можливості кожного учасника комунікації;

- набуття досвіду оволодіння іншомовною лексикою в інтерактивному спілкуванні має відбуватися на основі ситуативно-ігрової навчальної діяльності студентів, оскільки цим забезпечується мовленнєва активність та стимулюються діалогічні й полілогічні форми спілкування (підрозділ 1.1), а властиві іграм елементи змагальності і здорової конкуренції надають процесу формування лексичної компетенції динамізму й експресивності;

- істотним стимулом до інтерактивної мовленнєвої взаємодії є новизна лексичного матеріалу та внутрішня потреба в його опрацюванні для майбутнього професійного самоутвердження, а також розмаїття проблемних і креативних завдань, що спонукає студентів до концентрації уваги, мобілізації розумових можливостей з метою їх виконання і засвоєння змісту навчання;

– міжособистісні відносини комунікантів у процесі спільної роботи з лексикою повинні бути підпорядковані актуалізації особистісного досвіду кожного з них, що зумовлюється внутрішньою потребою у самореалізації та розкритті свого інтелектуального потенціалу з найбільшою віддачею для досягнення продуктивного результату колективної діяльності;

– умовою інтерактивного навчання при опрацюванні студентами фахової лексики є згладжування міжособистісних антагонізмів, непорозумінь і конфліктів, урахування психологічного стану співрозмовників, щоб мовленнєві партнери адаптували свою комунікативну поведінку в ході розв'язання поставлених комунікативних завдань до встановлених у групі правил та вимог, усвідомили необхідність у навчальній співпраці;

– інтерактивне навчання можливе за умови дотримання ділових норм культури спілкування, що визначає вибір адекватного ситуації не лише слова або терміна, а й тону розмови і темпу мовлення, впливає на вміння вираження думки відповідними лексичними засобами, дає змогу прогнозувати реакцію кожного комуніканта і знаходити шляхи зниження емоційної напруги всередині вже сформованого студентського колективу;

– навчальний процес повинен ґрунтуватися на взаємній довірі та підтримці всіх суб'єктів інтерактивної діяльності з опрацювання фахової лексики, спільності інтересів викладача і студентів, студента і колективу, що дозволяє зменшити негативну роль конфліктів і встановити атмосферу ділового партнерства, залучити до мовленнєвої взаємодії всіх учасників цього процесу.

Розглядаючи проблеми функціонування процесів мислення, пам'яті, уваги, сприйняття, уяви, відчуттів, які активно впливають на стратегії швидкого запам'ятовування і свідомого та стійкого засвоєння лексичного матеріалу й адекватного його використання в іншомовній мовленнєвій діяльності. Для формування лексичної компетенції важливо активізувати дію цих процесів під час виконання студентами перцептивних, мнемічних та інших операцій з лексикою. Врахування особливостей пам'яті як важливого

психо-фізіологічного процесу, розуміння функцій пам'яті, дозволяє визначити раціональні способи засвоєння студентами нових лексичних одиниць іноземної мови.

У процесі освоєння лексичного матеріалу для переходу від короткочасної пам'яті до довготривалої науковці рекомендують спиратися на прийоми мимовільного і довільного запам'ятовування, що забезпечується вправами на повторення та закріплення лексики. Інтенсивність мимовільного запам'ятовування, тобто без докладання особливих зусиль і напруження пам'яті, залежить від інтересу студентів до об'єкта навчання, від сили впливу на їхні почуття та емоції, від ступеня новизни всього того, що «різко виділяється із всієї маси освоюваного матеріалу» [Гуревич 2004, с. 189]. І навпаки, для довільного запам'ятовування треба докласти чимало зусиль, підкріплених наявністю чіткого завдання та мотиву його виконання. Таким чином, на стійкість запам'ятовування і довготривалого утримання лексичної інформації в пам'яті впливають такі чинники, як ступінь зацікавленості студента цією лексикою, зосередження і тривалість його уваги на об'єкті діяльності, наявність установки на свідоме запам'ятовування.

За успішне запам'ятовування виучуваних лексичних одиниць відповідає кількість їх вмотивованих повторень у зразках мовлення. Чим більша кількість повторень, тим стійкішим і точнішим є зоровий або аудитивний образ слова, закарбований і залишений у пам'яті. Зокрема, щоб довго утримувати нові лексичні одиниці у пам'яті та суттєво знизити темпи їх забування, науковці рекомендують забезпечити «високу повторюваність слів протягом перших 30 хвилин після їх введення», раціонально розподіляти час засвоєння лексики протягом кількох занять [Penny 2002, р. 67], варіювати кількість і тривалість виконання вправ [Крутецкий 1980, с. 81]. Потрібно також сформулювати, на думку В.Д.Борщовецької, вміння запам'ятовування слів за допомогою певних мнемонічних прийомів (парні асоціації, словесні сім'ї, прийом слів-вішалок, категоризація, групування за формальними ознаками, використання попереднього досвіду, метод ключового слова)

[Борщовецька 2004, с. 5]. Такі завдання дозволяють організувати систематичне повторення нової лексики, а це веде до поступового накопичення словникового запасу студентів і оволодіння лексичними одиницями на функціональному рівні з метою їх використання у складі відповідних лексичних груп під час навчальної, а потім природної комунікації.

Пам'ять як властивість людської психіки та індивідуально-значуща якість особистості відіграє значну роль у формуванні лексичних навичок, впливає на рівень навчальної, розумової, пізнавальної активності студентів, забезпечує створення психологічних передумов для розвитку лексичних мовленнєвих умінь.

Увага є важливим психічним процесом, який задіяний у формуванні лексичної компетенції і впливає на регулятивні функції інтерактивної діяльності, є увага. Ця сфера психічної діяльності студентів, на думку психологів, дозволяє порівнювати, зважувати, ретельно досліджувати частини цілого, зв'язувати кожне нове враження з отриманим раніше [Колкер, Устинова, Еналиева 2000, с. 22]. Наприклад, запам'ятовуючи нове слово, студенти автоматично пов'язують його з враженнями, які вони отримали під час свого попереднього мовного досвіду. Це може бути звуковий-графічний образ слова або його елементів, семантичне значення і роль слова в реченні. При високій концентрації уваги, вважають психологи, можлива ефективна робота пам'яті, а при розсіяній увазі асоціації утворюються повільно і швидко зникають. Тому для зосередження уваги необхідно постійно підтримувати інтерес до об'єкта вивчення, змінювати і модифікувати його характеристики, знаходити нові способи стимулювання його сприймання і підтримки позитивного емоційного стану.

Фактором мобілізації уваги є постановка логічних і вмотивованих завдань з урахуванням рівня мовної підготовки студентів, щоб зняти психологічний дискомфорт, забезпечити участь у комунікативній діяльності всім студентам групи, про що згадувалося раніше. Необхідно уникати

механічних вправ і завдань, оскільки одноманітна робота не сприяє активній мисленнєві діяльності, розпорошує увагу, знижує інтерес та розвиває формальне ставлення до виконання поставленого завдання.

Отже проаналізувавши важливі психічні процеси, які проявляються й функціонують при навчанні студентів фахової лексики і які забезпечують психологічні передумови для ефективного формування лексичної компетенції засобами інтерактивного навчання. Вподальшому необхідно також проаналізувати лінгвометодичні аспекти цього процесу, а також уточнити лінгвістичні особливості англійської фахової лексики, яка виступає специфічним об'єктом навчання студентів немовних спеціальностей у курсі професійно орієнтованої англійської мови. Оволодіння термінологічною лексикою підмови спеціальності є необхідною передумовою для виконання програмних вимог та задоволення потреб студентів щодо розвитку вмінь читання спеціальної літератури та усного і писемного спілкування на фахову тематику. Тому виникає необхідність розглянути лінгвістичні особливості галузевої фахової лексики та розробити її методичну типологію, щоб закласти теоретичні підвалини для створення методики формування лексичної компетенції з акцентом на використання інтерактивності в навчальному процесі.

1.3 Лінгвометодичні аспекти навчання студентів немовних спеціальностей лексичного матеріалу в умовах інтерактивної навчальної діяльності

У підрозділі (1.2) розглянуто психологічні закономірності і особливості групової і колективної взаємодії при інтерактивному опрацюванні лексичного матеріалу студентами, проаналізовано психологічні чинники, які впливають на вирішення проблеми організації інтерактивної навчальної

діяльності, а також описали функціонування процесів, які забезпечують реалізацію психологічних передумов інтерактивної діяльності з лексикою. Далі перейдемо до розгляду лінгвометодичних аспектів формування лексичної компетенції, які важливі з точки зору свідомого засвоєння і використання мовного матеріалу як умови формування комунікативно-мовленнєвих умінь. Таким мовним матеріалом у курсі іноземної мови на першому плані виступає галузева лексика відповідної спеціальності, яку опановують студенти у ВНЗ. Іншими словами, мовна підготовка останніх «вимагає не лише спеціального практичного і теоретичного навчання, а й обов'язкового оволодіння відповідною підмовою, в основі якої лежить спеціальна лексика, що складається із специфічної системи термінів» [Тарнопольський, Кужушко 2004, с. 7].

Застосування лексичного аспекту мови також важливе для усвідомлення смислу граматичної форми слова або фрази, які людина чує, читає і вимовляє. Власне лексичні знання і вміння у поєднанні з граматичними, фонетичними та іншими аспектами мови як системи є складовими частинами лінгвістичної (мовної) компетенції незалежно від соціолінгвістичного значення їх варіантів та від прагматичних функцій їх реалізації [Ніколаєва 2003, с. 13]. На основі достатнього обсягу лексичних знань і високого рівня сформованості лексичної навички забезпечується вміння конструювати зв'язні висловлювання, створюються умови для функціонування механізмів мовленнєвої взаємодії з лексичним матеріалом в інтерактивній мовленнєвій діяльності. Тому дослідники вважають, що лексична компетенція є серцевиною іншомовної комунікативної компетенції [Brown, Williams 1996, p. 35], засобом її підтримання і розвитку [Odlin 1994, p. 102]. Отже навчання студентів немовних спеціальностей термінологічної лексики є важливим завданням не лише для формування лексичної компетенції, а й вагомим чинником, який визначає у студентів немовних спеціальностей рівень іншомовної комунікативної компетенції.

Опираючись на викладені вище міркування щодо необхідності

розгляду лінгвометодичних аспектів формування лексичної компетенції з акцентом на інтерактивне вивчення студентами термінологічної лексики як пріоритетного і водночас складного завдання, ми у контексті нашого дослідження проаналізуємо процеси взаємовпливу і взаємодії англійських економічних термінів та загальноповсякденної лексики англійської мови.

Огляд наукової-лінгвістичної літератури свідчить, що дослідниками глибоко вивчені структура, семантика, прагматика, способи творення та умови функціонування науково-технічних та інших термінів у різних терміносистемах. Під терміном науковці розуміють словесне позначення поняття, яке входить в систему понять визначеної області професійних знань. Термін також визначається як «концептуально, семантично і семіотично цілісна мовна одиниця, що вживається для вираження спеціальних понять у науково-технічному мовленні» [Овчаренко 1968, с. 3], як «актуалізований мовний знак», який позначає спеціальне поняття і має «свій особливий термінологічний смисл вживання в даній галузі науки чи техніки». Окрім того, термін трактується дослідниками, «як історична категорія, продукт історичного розвитку мови, який з'являється на основі накопичення кількісних змін в семантиці слова, і ці зміни породжують на певному етапі нову якість» [Малиновская 1984, с. 44].

Термін набуває спеціального значення в межах своєї терміносистеми, щоб виразити професійне поняття в ході наукового пізнання дійсності, пояснити процеси освоєння матеріальних і духовних об'єктів навколишнього світу, або сформулювати відношення між ними. Як довели науковці, незалежно від типу та структури термінів, їх об'єднує номінативно-дефінітивна функція, завдяки чому терміни відповідної галузі знань називають наукові поняття і дають їм визначення, дозволяють краще виразити «екстралінгвістичну та екстрасеміотичну суть предмета думки» [Ахманова 1980, с. 4]. Терміни також є елементом загальної лексичної системи мови, яким притаманні всі парадигматичні і синтагматичні зв'язки, що існують у загальноповсякденній лексиці.

Для того щоб спростити процес оволодіння спеціальною фаховою лексикою, є відсутність у термінів, як зазначає С.А.Бурляй, ознак багатозначності та експресивності, притаманних лексиці загальноживаної мови. Причину такого явища дослідники вбачають у розчиненні або асиміляції загальноживаних слів в терміносистемі певної науки, у виході загальноживаної лексики з синонімічного ряду, внаслідок чого терміни набувають специфічних термінологічних характеристик, таких як тенденція до однозначності, стилістична нейтральність, відсутність синонімів. Цей процес має позитивний вплив на розвиток мовної здогадки студентів, розширює їхні можливості безперекладної семантизації і швидкого запам'ятовування таких термінів.

Існують чинники, які ускладнюють процес сприйняття, розуміння та вживання термінологічної лексики. Один з таких чинників зумовлений тим, що у функціонуванні англійської фахової лексики спостерігається процес детермінологізації, в результаті чого, на думку Н.В.Місник, термінологічні одиниці стають надбанням загальноживаної мови [Місник 2002, с. 33]. Детермінологізація, яка обумовлена, як зазначає Е.В.Мірошніченко, екстралінгвістичними чинниками [Мірошніченко 1996, с. 20], підвищує тенденцію до інтеграції мовних одиниць з різноманітних прошарків лексики за загальнолітературним стандартом, і значну роль у цьому процесі, як довели лінгвісти, відіграють засоби масової комунікації [Гусак 2005, с. 13]. Інакше кажучи, відбувається процес переміщення термінологічної лексики в розмовну загальноживану мову, і це явище «супроводжується зміною стилістичного потенціалу цієї лексики: згладжуванням функціонально-стилістичної і нейтралізацією нормативної конотацій». Внаслідок цього терміни детермінологізуються і не реалізують всієї повноти свого семантичного потенціалу.

Одним із чинників, що ускладнює вивчення англійської фахової лексики, спричинений процесами зближення англійських наукових фахових текстів з художніми та публіцистичними, в яких терміни, на думку

Л.Й.Бондарчук, набувають рис багатозначності та образності, емоційності та метафоричності [Бондарчук 2003, с. 101]. Дослідники також виділяють «інтенсивність деяких семантичних складових» експресивно нейтрального терміна, щоб «підкреслити елітарність уявлення того, хто говорить, або намагання сховати свої наміри» [Д'яков, Кияк, Куделько, 2000, с. 13]. У цьому контексті лінгвісти вказують на дію «психологічного акту», який впливає на семантичний статус терміна, тобто може, як зазначає Т.Й.Лещук, «посилювати когнітивне значення терміна, впливати на його від'ємне значення або не впливати на відхилення його значеннєвого сприйняття». Іншими словами, один і той же термін, залежно від контексту або жанру наукового дискурсу, набуває різної «психологічної характеристики», чим визначає ступінь семантичного розуміння терміна: а) негативний; б) нейтральний; в) позитивний.

Для того щоб краще зрозуміти об'єкт навчання у курсі професійно орієнтованої іноземної мови необхідно також розглянути основні лінгвістичні особливості англійської фахової лексики у контексті закономірностей розвитку і становлення терміносистеми, її впливу на процеси термінотворення в інших мовах та інших галузях наук. Знання цих особливостей є лінгвометодичною передумовою успішного навчання лексичного матеріалу, необхідного, як зазначалося раніше, для забезпечення предметної сторони іншомовного мовлення в умовах проведення ігрових форм мовленнєвої взаємодії, для інтерактивної смислової обробки прочитаного тексту шляхом «знаходження тем і підтем, основних ідей, інформації, плану і т.д.» [Барабанова 2005, с. 84] і формування на цій основі лексичного компоненту іншомовної комунікативної компетенції.

Виходячи з аналізу спеціальної літератури, термінам властиві певні якості, що відрізняють їх від слів загальноповсякденної мови. Такими лінгвістичними особливостями термінів дослідники різних терміносистем вважають наступні [Вишнякова 1966, с. 8; Лещук 2002, с. 42]: спеціалізований характер значення, чіткість семантичних границь,

тенденція до:

- моносемії, відсутність експресивно-емоційного забарвлення;
- моносемічність, незалежність від контексту, стилістична і експресивна нейтральність;
- точна семантика, висока інформативність в межах своєї терміносистеми.

Підбиваючи підсумки, викладені вище лінгвістичні характеристики термінів, можемо вважати, що англійським фаховим термінам притаманні такі ознаки, як однозначність, точність, стислість, чіткість, суворі окресленість семантичних меж, відсутність синонімів і емоційної забарвленості.

Дослідники мають дещо відмінні думки щодо характеристики терміна. Зокрема, Т.І.Перепилиця вважає, що домінуючі у лінгвістичній літературі критерії для визначення поняття «термін» - однозначність, відсутність синонімів і емоційної забарвленості та інші не можна вважати абсолютно релевантними. Своє пояснення причин синонімічності терміна дає Д.С.Лотте: «Синонімія термінів може бути викликана різними лексичними елементами, морфологічними елементами або морфолого-синтаксичними конструкціями, які виражають одні й ті ж відношення між елементами» [Лотте 1982, с. 31]. О.С.Малюга також стверджує, що «терміни характеризуються багатозначністю, імпліцитністю значень і синонімією» [Малиновская 1984, с. 182]. Розбіжність думок дослідників при розгляді й трактуванні лінгвістичних особливостей термінів свідчить про невизначеність лінгвістів з цього питання.

Для того щоб, зрозуміти термінологічну лексику як передумови її оволодіння студентами потрібно розглянути класифікацію терміносистеми зазначеної спеціальності. Аналіз лінгвістичної літератури показав, що словник науково-фахового дискурсу у процесі свого розвитку і становлення набув потрібної стратифікації: терміни і термінологічні словосполучення; слова загальнонаукового значення; слова загальноповживані [Мирошніченко

1996, с.64]. З точки зору морфологічної структури деякі лінгвісти розрізняють групу простих термінів (прості кореневі слова), групу складних термінів (складні слова) і групу складених термінів (словосполучення) [Дуда 2001, с. 61]. За іншою класифікацією структурними типами найменувань в досліджуваній терміносистемі є терміни-слова, терміни-композиції і терміни-словосполучення. Також виділяють групу загальнонаукової лексики, групу міжгалузевої лексики, що позначає поняття двох чи кількох терміносистем суміжних галузей відповідної науки і групу вузькофахової лексики, до якої належать вузькоспеціалізовані терміни окремих підсистем [Місник 2002, с. 25].

Вивчаючи англійську термінологічну лексику, використовуючи розробки за А.С.Д'якова та інших дослідників поділяємо її за способом утворення на дві великі категорії: однокомпонентні та багатокомпонентні [Д'яков, Кияк, Куделько, 2000, с. 98]. По-іншому їх класифікують як терміни-слова і терміни-словосполучення.

В свою чергу терміни-слова за визначенням складаються з одного слова і охоплюють або об'єднують у собі:

- прості терміни-кореневі слова;
- похідні терміни, утворені шляхом афіксації;
- складні терміни, які являють собою складні слова.

Так однокомпонентні кореневі терміни-слова є однозначними і стилістично нейтральними в межах свого термінологічного поля. Значення цих термінів як спеціальних понять розкривається за допомогою дефініцій, а переклад на рідну мову допомагає визначити їх місце в системі понять даної предметної галузі. В середині своєї терміносистеми, зазначають дослідники, термін-слово входить у відповідний термінологічний ряд, який формується за принципом однотипності основ або словотвірних елементів, і в цьому проявляється його мовна системність.

Сприятливою обставиною для значного розширення студентами немовних спеціальностей потенціального словника англійської фахової

лексики є функціонування дериваційних процесів при утворенні похідних термінів. Враховуючи свій попередній мовний досвід, набутий при вивченні лексики на попередніх ступенях навчання та при вивченні інших іноземних мов, вони володіють вміннями визначати парадигматичні зв'язки і тим самим розширювати семантичні значення термінів. Вони також вміють розпізнавати у структурі похідного терміна морфеми, які сигналізують про певну семантичну або граматичну належність терміна. Студенти можуть також реконструювати термін за допомогою морфологічно-синтаксичного аналізу, що в комплексі сприяє варіюванню способів лексико-граматичного вираження думки та збагачення їхнього лексикону. Тому словотвірний аналіз слів-термінів виступає одним з важливих і необхідних прийомів, які слід задіяти при вивченні лексичного матеріалу студентами.

Одним із складних термінів є аббревіатура, що є дуже характерним явищем для сучасної англійської фахової термінології. Створення аббревіатур, як вважають дослідники, почалося порівняно недавно, а в діяхронії, як вважає І.П.Гусак, пояснюється технологічним процесом, мовною економією та підвищенням інтенсивності обміну інформацією [Гусак 2005, с. 7]. Аббревіатури роблять висловлювання економічнішими і скорочують час на передачу інформації, проте їх засвоєння студентами немовних спеціальностей, як свідчить практика, супроводжується значними труднощами. Це пов'язано з тим, що англійські аббревіатури мають складну структуру та низку відмінностей як в об'ємі значень, що не співпадає з українськими відповідниками, так і в способах застосування. Тому засвоєння значень аббревіатур вимагає посиленої уваги та розробки відповідних вправ на полегшення їх розуміння та запам'ятовування.

Крім *термінів-слів*, у структурі англійської фахової лексики виділяємо наявність великої кількості *термінів-словосполучень*, або термінологічних словосполучень, які дають можливість повніше відбити ознаки фахового поняття і визначити його відношення до інших членів даної понятійної сфери. Незважаючи на кількість складових частин, термінам-

словосполученням, як вважають дослідники, притаманна цілісність номінації, тобто спрямованість на відповідні референти не окремими своїми компонентами, а в цілому як комплексів. Особливістю термінів-словосполучень лінгвісти вважають наявність стрижневого, або домінуючого слова, яке як ядро обростає додатковими уточнювальними означеннями, що надає їм смислової цінності та точності визначення відповідного фахового поняття [Бондарчук 2003, с. 95; Дуда 2001, с. 44].

Як показує практика, засвоєння студентами таких термінів-словосполучень є досить проблематичним, оскільки для цього їм знадобляться фонові знання зі спеціальних фахових дисциплін, а також вміння користуватися двомовними або одномовними словниками, вміння співвіднести слово з поняттям, яке воно виражає, вміння асоціювання або здогадки з контексту. При цьому слід пам'ятати, що контекст, як вважає Т.Й.Лещук, може не лише уточнювати і посилювати семантику терміна, а й завуальовувати і навіть ставити під сумнів окремі суттєві ознаки семантики терміна, яка не завжди є однозначна.

Доцільно для полегшення їх семантизації і засвоєння використовувати й інші стратегії роботи з такими термінологічними одиницями – стимулюючі, соціальні, мнемічні, когнітивні, метакогнітивні [Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти с. 57; Schmitt 2000, р. 135-136], які включають операції на парафраз, довільне запам'ятовування, побудову асоціації з відомими словами у рідній мові та інші. Застосування відповідних стратегій дозволить студентам мобілізувати свої вольові ресурси, щоб активізувати роботу з набуття вмінь та навичок розуміння й вживання лексики.

Розглянувши та проаналізувавши структуру термінів дає можливість диференціювати їх за ступенем складності засвоєння і врахувати це при методичній класифікації фахової лексики та визначенні прийомів і способів активізації у вправах. Проведений вище теоретичний аналіз процесів взаємодії термінів і слів загальноновживаної мови та виділення чинників, що позитивно або негативно впливають на якість вивчення і швидкість

засвоєння лексики, дозволяє проводити грамотне тлумачення семантики таких лексичних одиниць, швидше оволодіти ними в усіх видах іншомовної мовленнєвої діяльності за допомогою відповідних інтерактивних засобів навчання.

У розділі 1 проаналізовано науково-педагогічну та методичну літературу та відповідно до поставлених завдань дослідження було науково обґрунтовано теоретичні засади створення методики формування англійської лексичної компетенції у студентів немовних спеціальностей засобами інтерактивного навчання. Достовірність отриманого результату підтверджується тим, що запропонована методика співвідноситься з основними ідеями компетентісно-діяльнісного і когнітивно-комунікативного підходів до навчання студентів немовних ВНЗ, будується на урахуванні сучасних теоретичних здобутків психолого-педагогічної науки і практичного досвіду викладання іноземної мови за професійним спрямуванням. Тому реалізація методики формування лексичної компетенції засобами інтерактивного навчання при наявності сприятливих дидактичних передумов повинна забезпечити комунікативну спрямованість і професіоналізацію навчальної діяльності з оволодіння студентами лексичним матеріалом, утвердити побудову особистісно зорієнтованої парадигми іншомовної підготовки майбутніх фахівців.

Результатом дослідження цього розділу вважаємо проведений на основі праць психологів і психолінгвістів аналіз психологічних чинників, які забезпечують психологічні передумови процесу формування лексичної компетенції засобами інтерактивного навчання. Практичне застосування отриманих висновків повинно активізувати процес оволодіння студентами англійською фаховою лексикою у ході спільної і керованої викладачем інтерактивної навчальної діяльності, яка носить творчий і проблемно-пошуковий характер.

Проведене дослідження дозволило нам визначити труднощі навчання

галузевої термінології та окреслити методично доцільні шляхи подолання або мінімізації цих труднощів, що створює лінгвометодичні передумови для формування лексичної компетенції у студентів немовних спеціальностей при виконанні комунікативних і проблемних завдань в парних, групових та колективних формах інтерактивної навчальної діяльності.

Отже, у цьому розділі було створено теоретичне підґрунтя для наступного етапу дослідження, який присвячений розробці методики формування лексичної компетенції у студентів немовних спеціальностей засобами інтерактивного навчання.

РОЗДІЛ 2

МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ АНГЛОМОВНОЇ ЛЕКСИЧНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ СТУДЕНТІВ НЕМОВНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ ЗАСОБАМИ ІНТЕРАКТИВНОГО НАВЧАННЯ

2.1 Комплекс вправ для інтерактивного навчання студентів немовних спеціальностей англomовної термінологічної лексики

На меті даного підрозділу стоїть завдання розробити науково-обґрунтований комплекс вправ, який являє собою, на думку І.Л.Бім, реалізацію ієрархії управління процесом засвоєння мови в мовленні і засвоєння мовлення в мовленнєвій діяльності з метою оволодіння основними формами іншомовного спілкування [Бім 1977, с. 210]. Вправи вважаються головним методичним засобом удосконалення та управління навчальною діяльністю:

– проаналізувати загальні вимоги до вправ у світлі новітніх досягнень методичної науки [Ніколаєва 2002, с. 64], щоб керуватись цими вимогами як орієнтиром при розробці власного комплексу вправ;

– визначити типи та види вправ у відповідності до прийнятої у вітчизняній методиці типології [Бухбиндер 1991, с. 92-98; Місник 2002, с. 69; Склярєнко 1988, с. 11-15] та з урахуванням теоретичних положень щодо організації інтерактивного навчання англomовної лексики і формування лексичної компетенції (підрозділ 1.1);

– навести приклади вправ, які можуть слугувати ілюстраціями до викладених теоретичних положень та які адекватні поставленим цілям.

В аспекті формування лексичної компетенції студенти-економісти повинні отримати знання термінологічної лексики та оволодіти навичками і вміннями її використання, що необхідно, за Н.В.Ягельською, для

забезпечення розуміння розгорнутого мовлення на фахову тематику різної складності (лекції, доповіді на конференціях, діалоги ділових зустрічей тощо); для пошуку необхідної фахової інформації на різних носіях з розумінням термінів і абревіатур; для активної підтримки офіційної і неофіційної розмови на різну тематику; для оцінювання, порівняння, аналізу подій і явищ з використанням доцільної термінології; для складання різних видів ділових документів, реферування іншомовних джерел і написання звітів [Ягельська 2006, с. 153].

Процес формування лексичної компетенції у студентів немовних спеціальностей доцільно звести до трьох етапів, а саме:

1. Етап подачі й семантизації лексичних одиниць та створення орієнтовної основи як необхідної умови для формування лексичної навички.
2. Етап автоматизації дій студентів з лексичним матеріалом на рівні слова, речення та понадфразової єдності.
3. Етап автоматизації дій студентів з лексикою у мовленні на текстовому рівні і контролю рівня оволодіння нею студентами.

В залежності від рівня сприйняття нової лексичної одиниці залежить міцність та довготривалість утримання її в пам'яті, а також швидкість і можливість подальшого відтворення (підрозділ 1.2). Сприйняти об'єкт, яким у даному випадку виступає лексична одиниця, означає «виділити його з оточення і подумки назвати, тобто віднести до певного класу предметів. Якщо це зразу не вдається, в процесі сприймання відбувається динамічний пошук найкращої інтерпретації наявної інформації» [Степанов 2003, с. 129].

Провідним способом розкриття смислової сторони іншомовних слів вважається «багатослівне тлумачення тих понять, які виражаються словами іноземної мови» [Кузнецова 1998, 32].

Необхідно виділити прийом контекстуального розкриття співзначень термінологічних одиниць з опорою на знання основного значення терміна [Берман 1970, с. 133]. Контекстуальний спосіб семантизації термінів вимагає встановлення наявних морфолого-синтаксичних зв'язків з іншими термінами

у даному контексті. Відповідність слова контексту вказує на правильність його семантизації, причому важливо, щоб їх засвоєння проводилось на достатній кількості прикладів, різноманітних за граматичною і лексичною сполучуваністю лексичних одиниць і характером контексту.

Одним із ефективних способів семантизації термінів, особливо при читанні спеціальних текстів, базується на проведенні словотвірного аналізу. Вміння побачити і розшифрувати словотвірну модель, співвіднести структуру слова і його компонентний склад з семантикою, знання регулярних відповідностей словотвірних елементів іноземної і рідної мови дозволяють студентам більш усвідомлено і вміло користуватися термінологічною лексикою, швидше і міцніше її запам'ятовувати [Изергина 1988, с.165].

Актуальним типом вправ для початкового етапу формування лексичної компетенції є рецептивні, рецептивно-репродуктивні, умовно-комунікативні вправи. Оскільки формування лексичної компетенції, як, зрештою, і весь процес навчання студентів немовних спеціальностей іноземної мови, побудовані на опрацюванні фахових текстів, то вправи першого етапу були об'єднані у групу передтекстових вправ таких видів: на номінацію та диференціацію лексичних одиниць, на підстановку і трансформацію, на розкриття значень нових слів та підбір їхніх українських відповідників, на групування й складання словесних сімей, на пошук у фаховому тексті дефініцій та побудову словосполучень і речень з новими словами.

У комплексі вправ, на відміну від зарубіжних навчальних матеріалів, враховано принцип зв'язку з рідною мовою студентів, оскільки вправи мають інформаційно та інтелектуально насичені завдання на прямий і зворотний переклад речень або зв'язних текстів, які подають реалії економічного життя України. У вправах є достатня кількість фактологічної інформації для стимулювання мисленнево-мовленнєвої діяльності з лексикою, а також пропонуються спеціально створені навчальні комунікативні ситуації, які характерні для сфери майбутньої діяльності студентів. Ефективному та грамотному виконанню групи післятекстових вправ сприяє також наявність у

вправах вербально-зорових опор у формі таблиць, діаграм, схем, які допомагають студентам аргументувати свої судження іноземною мовою, візуалізувати фактологічну інформацію.

Таким чином розглянувши приклади інструкцій до вправ і завдань, які пропонуємо виконувати на завершальному етапі інтерактивного формування лексичної компетенції, коли сформована на попередніх етапах лексична навичка повинна трансформуватися в уміння практичного використання англійської економічної лексики у професійно орієнтованому спілкуванні іноземною мовою.

Комплекс вправ для формування англійської лексичної компетенції у студентів економістів

(на прикладі опрацювання теми „Форми ведення бізнесу”)

1. Група передтекстових вправ

ВПРАВА 1

<i>Sole proprietorship</i>	<i>A business firm owned and operated by one person.</i>	Єдиноосібне володіння; індивідуальна підприємницька діяльність (без утворення компанії).
<i>Partnership</i>	<i>An association of two or more persons to conduct a business which is not in corporate form and does not enjoy limited liability.</i>	
<i>Corporation</i>	...	

Мета: Ознайомити студентів з активною лексикою теми, навчити семантизувати та знаходити відповідники англійських економічних термінів у рідній мові.

Завдання: In turns with your partner read the given below terms and their

definitions. Then find Ukrainian equivalents to them using a dictionary if necessary. The first has been done for you.

Режим виконання: у парах або індивідуально, усно і письмово.

Спосіб контролю: взаємоперевірка; обговорення варіантів відповідей у групі.

ВПРАВА 2

Мета: сформувати навички ідентифікації та семантизації англійських економічних термінів на рівні окремого слова, словосполучення або фрази.

Завдання: In turn with your fellow-student fill in the missing letters in the following terms. Make up your own word collocations and/or meaningful sentences with these words. Let your partner translate them into Ukrainian.

Model: propri_torship – proprietorship: The majority o f businesses in America are tiny units owned by a single person – an individual proprietorship.

1. li_bility
2. entreprene_r

Режим виконання: у парах, усно.

Спосіб контролю: самоконтроль або взаємоконтроль за допомогою ключа.

ВПРАВА 3

Мета: сформувати навички трансформації та групування англійської економічної лексики.

Завдання: Using all possible prefixes and suffices write as many derivatives as possible with the terms given below. Your partner will translate them into Ukrainian.

<i>Prefix</i>	<i>Stem</i>	<i>Suffix</i>
<i>pre-</i>	<i>market</i>	<i>-ed</i>
<i>un-</i>	<i>limit</i>	<i>-ing</i>
...	...	...

Model: price: priced; pricing; priceless; pricelessness; pricy; overprice; underprice; underpricing – ціна: оцінений; калькуляція цін; безцінний;

безцінність; дорогий; завищувати ціну; занижувати ціну; заниження цін.

Режим виконання: у парах, письмово.

Спосіб контролю: взаємоконтроль за допомогою ключа та/або контроль з боку викладача.

ВПРАВА 4

Мета: сформувати навички трансформації англійських економічних термінів та розвинути вміння їх репродукування і вживання на рівні слова та/або речення.

Завдання: Complete the given below table with noun, verb, or adjective forms. Your partner will find Ukrainian equivalents to translate each term. Then make up your own questions with these terms to interview each other.

Model: Product -- to produce (verb); productive (adjective). What major products have been recently launched into the market by this corporation?

<i>Noun</i>	<i>Verb</i>	<i>Adjective</i>
<i>product</i>	<i>to produce</i>	<i>productive</i>
_____	<i>to limit</i>	_____
...	...	...

Режим виконання: у парах, усно.

Спосіб контролю: взаємоконтроль за допомогою ключа та/або контроль з боку викладача.

ВПРАВА 5

Мета: розвинути вміння вживання англійських економічних термінів в усному мовленні на рівні словосполучення та/або речення.

Завдання: Together with your fellow-student match the words on the left with the words on the right to make collocations. You can use given words more than once. Then make up five questions of your own with some of these collocations to ask your partner.

1. <i>limited</i>	1. <i>directors</i>
2. <i>sole</i>	2. <i>fixing</i>
3. ...	3. ...

Example: 1h. Why do many companies have limited liability?

Режим виконання: у парах або мікрогрупах, усно.

Спосіб контролю: взаємоконтроль за допомогою ключа.

ВПРАВА 6

Мета: використовуючи вербальні опори, розвинути вміння вживання англійських економічних термінів під час реагування на запропоновані мовленнєвим партнером твердження.

Завдання: Together with your fellow-student match the following verbs with the correct nouns to form common partnerships. Then choose four phrases and make up your own statements with them. Ask your partner to correct wrong statements.

Model: to fix a price: The officers of three largest supermarket operators in Cleveland (USA) had secretly met to fix meat and grocery prices. - That's right. It's a common practice even in our country to fix prices on certain groups of products.

Verbs	Nouns
1. to fix	a) a business
2. to differentiate	b) the risk
3. ...	c) ...

Режим виконання: у парах, усно.

Спосіб контролю: контроль з боку викладача, груповий контроль.

ВПРАВА 7

Мета: розвинути вміння продукування англійських економічних термінів на рівні слова або словосполучення на основі використання графічних опор.

Завдання: Together with your fellow-student fill in the gaps in the given below statements using the correct terms. Then in turn translate these sentences into Ukrainian.

Model: Several c ... are involved in the development of this project. - Several companies are involved in the development of this project. - Кілька компаній залучено до розробки цього проекту.

1. *1.Ltd. stands for l ... company.*
2. *In America a large firm is called a c ... .*
3. ...

Режим виконання: у парах, усно.

Спосіб контролю: само- або взаємоконтроль за допомогою ключів.

ВПРАВА 8

Мета: сформувати автоматизми оперування англійською економічною лексикою в усному мовленні на рівні фрази або речення.

Завдання: Together with your fellow-student match the terms on the left with the appropriate definition or paraphrase on the right. Then in turn translate these terms or create with them your own statements.

Example: 1h: All partners bear unlimited liability, including sleeping partners.

1. <i>liability</i>	<i>a) direct or manage a business</i>
2. <i>debt</i>	<i>b) money lost</i>
3.	<i>c) ...</i>

Режим виконання: у парах, усно.

Спосіб контролю: само- або взаємоконтроль за допомогою ключів.

2. Група текстових вправ

ВПРАВА 9

Мета: сформувати вміння вибору і групування англійських економічних термінів та стимулювати студентів до ймовірного прогнозування змісту фахового тексту.

Завдання: What different forms of doing business do you know? In pairs or small groups list all the advantages and disadvantages of each type of business unit. Check whether you were right or wrong after reading the text.

<i>TYPES OF BUSINESS UNITS</i>	<i>ADVANTAGES</i>	<i>DISADVANTAGE</i>
<i>Corporation</i>		

Режим виконання: у парах або мікрогрупах, усно.

Спосіб контролю: груповий контроль.

ВПРАВА 10

Мета: вдосконалювати вміння вибору англійських економічних термінів, їх репродукування і продукування в усному мовленні.

Завдання: Work in pairs. While you read the text “The Three Basic Types of Firms”, fill in the following vocabulary map with as many related words and expressions as possible.

<i>Types of business units</i>	
<i>People</i>	
<i>Activity</i>	
<i>Documents</i>	
<i>Finances</i>	
<i>Management</i>	

THE THREE BASIC TYPES OF FIRMS

What are the three basic forms of organization of business firms, and what induces organizers of a firm to choose one form rather than another?

SOLE PROPRIETORSHIPS

The sole proprietorship is the form of business organization involving the fewest legal complications. Most small retail firms, farms, and many small factories are run as sole proprietorships. To start a sole proprietorship, an individual simply decides to go into business and opens up a new firm or takes over an existing firm. Aside from special regulations, such as health requirements for a restaurant or zoning restrictions that limit business activity to particular geographical areas, the individual does not...

Режим виконання: у парах або мікрогрупах, усно.

Спосіб контролю: груповий контроль.

ВПРАВА 11

Мета: розвинути вміння вживання англійських економічних термінів в усному мовленні на рівні речення і понадфразової єдності та створення власних висловлювань на основі прочитаного.

Завдання: Check how well you have understood the text. In turns with

your partner ask and answer the following questions to the text. Ask your partner any other questions on the topic under consideration.

1. *How does the ownership of different types of firms differ from each other?*
2. *Are the liabilities of the corporation greater than the liabilities of the partnership? Why or why not?*
3. ...

Режим виконання: у парах, усно.

Спосіб контролю: контроль з боку викладача.

ВПРАВА 12

Мета: вдосконалювати вміння вибору й редукації англійських економічних термінів на основі вербальних опор.

Завдання: To check how well you know the business terms match the type of business organization to each sentence using the brief descriptions in the box below. Then ask your fellow-student to translate these sentences into Ukrainian.

Model: A ... (plc) must have a minimum nominal share capital of \$50,000. Shares can be freely bought and sold by members of the public. - A public limited company (plc) must have a minimum nominal share capital of \$50,000. Shares can be freely bought and sold by members of the public.

public limited company; associated company; partnership; joint venture; multinational corporation; sole proprietor; private limited company; subsidiary.

1. *A ... is a private individual who runs a one-man business. He/She takes all the profits but also all the risks.*

2. ...

Режим виконання: індивідуально або у парах, усно і письмово.

Спосіб контролю: взаємоперевірка за допомогою ключів.

ВПРАВА 13

Мета: вдосконалювати вміння вибору і розширення англійських економічних термінологічних одиниць за допомогою використання вербальних опор.

Завдання: Complete the following sentences using your own ideas. Which

of them can be used to make up a plan for discussing the text you have just read? Discuss your choice with the partner and then arrange the chosen statements in a logical order.

Model: Production within the private sector of the economy is carried out largely by

... . - Production within the private sector of the economy is carried out largely by corporations, partnerships, and sole proprietors.

- 1. Private companies often go public in order to ... .*
- 2. All corporations have the advantage of ... .*
- 3. The sole proprietor type of firm is the one which ... .*

Режим виконання: у парах або мікрогрупах, усно.

Спосіб контролю: контроль з боку викладача.

ВПРАВА 14

<i>Industry</i>	<i>Proprietorship (percent of industry)</i>	<i>Partnership (percent of industry)</i>	<i>Corporation (percent of industry)</i>
<i>Agriculture</i>	92	5	3
<i>Construction</i>	79	4	17
<i>Manufacturing</i>	53	4	43
<i>Transportation, public utilities</i>	77	3	20
<i>Wholesale trade</i>	40	5	55
<i>Retail trade</i>	74	6	20
<i>Financial, insurance, real estate</i>	43	34	23
<i>Services</i>	80	5	15
<i>TOTAL, all industries</i>	74	9	17

NUMBER OF BUSINESS FIRMS IN THE USA, BY INDUSTRY

Мета: вдосконалювати вміння вживати англійські економічні терміни та створювати власні висловлювання на рівні речення і понадфразової єдності з використанням графічних опор.

Завдання: Look at the table given below. In what industries of the USA are most proprietorships found? In what industries are most partnerships and corporations found? Do we have the same ratio in Ukraine? Discuss these problems in small groups. If necessary browse the Internet and find reliable information to back up your arguments.

Режим виконання: у мікрогрупах та у складі групи, усно.

Спосіб контролю: груповий контроль.

ВПРАВА 15

Мета: вдосконалювати вміння творчої переробки текстового матеріалу з активізацією у мовленні англійської економічної лексики за темою даного розділу.

Завдання: Work in pairs. Read the following statements to a partner who will translate them into Ukrainian without consulting a dictionary. Then change roles. Your fellow-students will evaluate your skills.

1. Corporate investors have greater protection from risk than individual proprietorships or partnerships because they have limited liability - they cannot be asked to pay more than they have invested in the firm.

2. ...

Режим виконання: у парах, усно.

Спосіб контролю: контроль з боку викладача.

ВПРАВА 16

Мета: вдосконалювати вміння знаходити у тексті англійську економічну лексику та фактологічну інформацію, необхідну для аргументації власної точки зору на відбиту у тексті проблему.

Завдання: Read the text “Measuring Market Power” and then in small

groups discuss the following problems.

How is market power measured?

How many firms have market power?

How do powerful firms use their market power in the marketplace?

Text 2.

MEASURING MARKET POWER

Although corporations control the lion's share of U.S. business, we should not conclude that all corporations are powerful. Market power, that is the ability to alter the market price of a good or service, is bestowed by many different factors. The degree of market power possessed by any single firm is determined by:

- The number of producers in the market o Their relative size.*
- The extent of barriers to entry.*
- The availability of substitute products.*

All of these factors are important in both theory and fact. Nevertheless, it is useful – and far simpler – to focus on just one measure of market power to attain some perspective on the structure of U.S. product markets ...

Режим виконання: індивідуально та у мікрогрупах, усно.

Спосіб контролю: контроль з боку викладача.

ВПРАВА 17

Мета: вдосконалювати вміння (ре)продукування англійських економічних термінів в усному мовленні на рівні речення та ПФЄ на основі поданих тверджень як плану до прочитаного тексту.

Завдання: Work in pairs. Tell your fellow-student what you have learned from the text about measuring market power. Be ready to answer relevant questions. As a plan use the following statements from the text.

- The standard measure of market power.*
- The role of oligopolies in the product markets.*
- ...*

Режим виконання: у парах, усно.

Спосіб контролю: груповий контроль, взаємоконтроль.

ВПРАВА 18

Мета: вдосконалювати вміння продукування власних висловлювань із використанням англійської економічної лексики розділу та поданої у тексті фактологічної інформації.

Завдання: Correct the following statements if necessary and comment on each.

1. In pursuit of higher profits, monopolies and oligopolies may seek to restrict market supplies, raise product prices, lower product quality, or reduce direct costs.

2. Above-normal profits cannot be maintained over the long run unless barriers to entry exist.

Режим виконання: у парах, усно.

Спосіб контролю: контроль з боку викладача, взаємоконтроль.

3. Група післятекстових вправ

ВПРАВА 19

Мета: вдосконалювати вміння трансформації англійської економічної лексики та її використання в усному мовленні під час передачі основного змісту тексту англійською мовою.

Завдання: Work in pairs or small groups. What are some problems that small businesses face in Ukraine today? Read the following extract from the report delivered by the Senior Official of the Ukrainian government and render it in English. Present your opinion on the existing situation and give your recommendations how to get rid of the mentioned drawbacks.

При певних позитивних зрушеннях у сфері малого підприємництва в Україні й досі цей сектор економіки не досяг належного рівня. Його внесок у ВВП держави вже протягом кількох років залишається на рівні 10-11 відсотків проти 60-70 відсотків порівняно із державами з розвинутою економікою. На жаль, не знайшла свого місця в секторі малого підприємництва армія безробітних.

Режим виконання: у парах або мікрогрупах, усно або письмово.

Спосіб контролю: взаємоконтроль або контроль з боку викладача.

ВПРАВА 20

Мета: розвивати вміння використовувати англійську економічну лексику в усному мовленні за допомогою драматизації навчальних комунікативних ситуацій.

Завдання: In pairs role-play the following situations. The class will listen and analyze each presentation.

Situation 1.

Role 1. You want to start a new business – it might be baking bread or providing services in green tourism. Talk with the clerk responsible for registering small businesses. Inquire what documents you need to start your business and promise to submit everything necessary on time.

Role 2. You are a head of the office that provides registration of small businesses in your city. Talk with a visitor who wishes to start his business. Ask relevant questions and explain what is necessary to start a business: authorized capital, documents, diplomas or skills, etc. Be polite and tolerant.

Situation 2.

Role 1. You have just received a diploma in management and would like to start your own business. As your funds are insufficient, you'd like to organize a partnership. Talk with your would-be partner on this problem. Persuade him/her to join the partnership, promise some benefits for him/her.

...

Режим виконання: у парах, усно.

Спосіб контролю: взаємоконтроль або груповий контроль.

ВПРАВА 21

Мета: вдосконалювати вміння використовувати англійську економічну лексику в груповій навчальній діяльності за темою розділу або проблематикою текстів.

Завдання: Group work. At the annual meeting of the company's shareholders, the Board of Directors of the corporation put forward a decision to

retain annual earnings and plough it back into the development of the company. Shareholders are to give their opinions on that decision.

Group 1. You are the owners of small stock and completely disagree with the decision of the Board of Directors. You suggest claiming dividends on the invested capital. Be angry and impatient when expressing arguments in favour of your demands. Threaten to take actions if your claims remain unsatisfied.

Group 2. You are the owners of enormous amounts of shares. You agree with the decision suggested by the Board of Directors. Elaborate and present reasons why it is preferable not to take any dividends this.

Режим виконання: у мікрогрупах, усно.

Спосіб контролю: груповий контроль.

ВПРАВА 22

Мета: розвивати вміння коректного використання англійських економічних термінів розділу в писемному мовленні і контролювати рівень сформованості досягнутих умінь.

Завдання: Write a 2 – 3 page report on one of the topics given below and then deliver it to the class. Refer to different additional sources to make your report informative and interesting. Use appropriate linking words and phrases, key terms and visual aids if possible. Be ready to answer relevant questions from your fellow-students during your presentation. Tentative topics for your report are as follows:

1. *Sole proprietorship or partnership: which one to choose?*
2. *The perspectives of small business development in Ukraine.*
3. ...

Режим виконання: індивідуально або у парах, письмово.

Спосіб контролю: контроль з боку викладача; груповий контроль.

Отже, на основі аналізу науково-методичної літератури та власного досвіду уточнено етапи формування лексичної компетенції та розглянули розроблений комплекс вправ, який спрямований на інтерактивне засвоєння студентами термінологічної лексики підмови економіки. Ефективність

проаналізованого вище комплексу вправ була перевірена під час експерименту, про що йтиметься далі. Згодом приступимо до обґрунтування й розробки моделі організації навчального процесу, що й буде предметом розгляду наступного підрозділу цього дослідження.

2.2 Модель організації навчального процесу для формування англійської лексичної компетенції засобами інтерактивного навчання

Використовуючи комплекс вправ розроблений у попередньому розділі необхідно реалізувати у навчальному процесі, використовуючи описані вище методичні прийоми та форми інтерактивної роботи з іноземним лексичним матеріалом. Іншими словами, для забезпечення формування англійської лексичної компетенції у студентів немовних спеціальностей засобами інтерактивного навчання слід створити модель організації навчального процесу, що й становить завдання цього етапу дослідження.

Розглядаючи модель навчання термінологічної лексики у немовному ВНЗ з позицій і принципів системного підходу [Ковальчук, Моїсєєв 2004, с. 59-60; Шейко, Кунашенко 2004, с. 61-63].

Основними організаційними формами роботи при вивченні іноземної мови у немовних ВНЗ є аудиторні практичні заняття та індивідуальна робота під керівництвом викладача, а також самостійна робота студентів (СРС). Виходячи з умов кредитно-модульної системи навчання, весь навчальний матеріал з іноземної мови для засвоєння студентами немовних спеціальностей на 4-му курсі поділяється на змістові модулі (ЗМ). Оскільки співвідношення аудиторних і позааудиторних занять з іноземної мови може становити 50% до 50% [Вища освіта і Болонський процес 2004, с. 325], то основу моделі навчання термінологічної лексики на 4-му курсі економічного ВНЗ був покладений дев'ятигодинний цикл аудиторних занять та така ж

кількість годин для індивідуальної і самостійної роботи, що в сукупності охоплює матеріал одного ЗМ навчальної дисципліни «Англійська мова за професійним спрямуванням» (табл. 2.2.1). Іншими словами, для вивчення матеріалу кожного ЗМ у межах створюваної моделі виділяється 9 годин аудиторної роботи, 3 години індивідуальної роботи під керівництвом викладача і 6 годин самостійної роботи, яку студенти повинні виконувати в позааудиторний час. Завершується вивчення матеріалу ЗМ проведенням рубіжного контролю у формі модульної контрольної роботи.

Таблиця 2.1

Розподіл навчального часу для вивчення змістового модуля студентами 4-го курсу з навчальної дисципліни «Англійська мова за професійним спрямуванням»

Назва модуля	Кількість кредитів	Всього годин	З них			Форма контролю
			аудиторні	індивідуальні	СРС	
ЗМ1 Business Organization	0,5	18	9	3	6	Модульна контрольна робота

Мовленнєво-мисленнєві завдання на тренування фахової лексики поступово ускладнюються, що відповідає дидактичному принципу „від простого до складного”, а також забезпечує реалізацію інших принципів навчання лексики, які ми розглянули раніше (підрозділ 1.1). Кількість та обсяг виконання поставлених у вправах завдань може варіюватись, виходячи з реальних умов навчання та рівня іншомовної підготовки студентів і міцності фонових знань з економічних дисциплін.

Опрацювання й засвоєння фахової лексики навчальної діяльності студентів немовних спеціальностей не обмежується лише аудиторною роботою. Як було зазначено вище, процес навчання має місце під час індивідуальної та самостійної роботи студентів, тому у запропонованій моделі навчання фахової лексики і формування лексичної компетенції цим

формам навчальної діяльності приділяється значна увага.

Розроблена модель організації навчання лексики спрямована не лише на формування англомовної лексичної компетенції у студентів, а й передбачає *контроль* рівня її сформованості: поточного (здійснюється у ході вивчення конкретної теми, яка, як правило, співпадає з назвою ЗМ), рубіжного (проводиться після закінчення роботи над темою), підсумкового (реалізується після завершення відповідного ступеня навчання іноземної мови) [Ніколаєва 2002, с. 271]. Контроль як засіб управління є обов'язковим, невід'ємним компонентом комунікативно орієнтованого іншомовного навчання. У рамках розробленої моделі навчання кожен цикл занять охоплює лексику певного модуля і, відповідно, завершується *рубіжним контролем* рівня сформованості лексичної компетенції у формі модульної контрольної роботи.

За визначенням лексична компетенція означає *знання* мовних (тобто лексичних у нашому випадку) одиниць і *вміння* їх використовувати [Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти 2003, с. 110; Бакаєва, Борисенко, Зуєнок 2005, с. 7], то відповідно *контроль знань* вимагає від студента «відповісти на запитання різного типу, для того щоб продемонструвати ступінь своїх лінгвістичних знань», а *контроль умінь* вимагає від студента висловитись усно чи в письмовій формі під час прямого тестування [Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти 2003, с. 187]. Отже об'єктами контролю для визначення рівня сформованості лексичної компетенції в рамках даної моделі навчання на основі кредитно-модульної системи навчального процесу є знання лексики та вміння використовувати лексичні одиниці у мовленнєвій діяльності.

Відповідно до створеної критеріально-бальною шкалою за максимальну відповідність мовленнєвого продукту студента певним критеріям йому нараховується найбільша кількість балів. Максимальною кількістю балів для кожного критерію оцінки рівня сформованості вмінь користуватися засвоєними лексичними одиницями у говорінні буде число 20,

а в писемному мовленні – число 25. В результаті додавання виставлених викладачем балів за кожен критерій ми отримуємо остаточний бал за виконання завдання у рамках загальноприйнятої і, за визначенням С.Ю.Ніколаєвої, «найбільш гнучкої» [Жлуктенко 1971, с. 278] стобальної рангової шкали оцінок. Тобто, максимальна кількість набраних кожним студентом у процесі тестування балів становить число 100 за підсумками контролю умінь студентів вживати термінологічну лексику в усному мовленні і 100 балів – за підсумками контролю умінь студентів вживати термінологічну лексику в писемному мовленні.

У цьому підрозділі ми розробили циклічно-тематичну модель навчання та описали форми і способи контролю рівня сформованості лексичної компетенції, що дозволяє перейти до експериментальної перевірки ефективності розробленого комплексу вправ як основи запропонованої методики.

2.3 Організація та проведення експериментального навчання

На меті цього розділу є висвітлення проведеного експериментального навчання на основі розробленого комплексу вправ для навчання студентів-немовних спеціальностей англійської фахової лексики у контексті теоретичних положень методики формування англомовної лексичної компетенції засобами інтерактивного навчання. Для досягнення поставленої мети необхідно висунути гіпотезу експерименту, розробити план і методику проведення експериментального навчання, описати його хід, проаналізувати та інтерпретувати отримані результати.

Основою експериментальної перевірки ефективності розробленого комплексу вправ як основи запропонованої методики формування лексичної компетенції була організація і проведення згідно з вимогами та

теоретичними положеннями щодо експерименту, науково обґрунтованими у методиці викладання іноземних мов. Експеримент складався з трьох основних етапів: 1) підготовка та організація експерименту; 2) проведення експериментального навчання; 3) обробка та інтерпретація отриманих результатів [Ковальчук 2004, с. 114; Штульман 1979, с. 122].

На підготовчому та організаційному етапі експерименту було розроблено гіпотезу, сформульовано цілі та завдання експериментального дослідження.

Проведена нами робота стала підґрунтям для формулювання і висунення основної концептуальної гіпотези: *ефективність формування лексичної компетенції у студентів немовних спеціальностей підвищиться за умови виконання спеціально розроблених вправ для засвоєння англійської фахової лексики з використанням засобів інтерактивного навчання.*

Для доведення висунутої гіпотези в процесі експерименту ми розробили *комплекс вправ* для навчання фахової лексики за допомогою форм і прийомів інтерактивної навчальної діяльності в умовах аудиторної, індивідуальної та самостійної роботи.

У контексті нашого дослідження, **об'єктами контролю** є знання студентами термінологічної лексики та навички вміння її використовувати в процесі усної та писемної комунікації, що є складовими елементами лексичної компетенції.

Основною метою нашого експерименту було перевірити ефективність розробленого нами комплексу вправ для інтерактивного навчання термінологічної лексики в рамках запропонованої моделі, щоб підтвердити або спростувати висунуту гіпотезу, яка складає суть теоретичного дослідження.

До зазначених вище цілей були визначені такі головні завдання експериментального навчання, яке було реалізовано у два етапи – розвідувальний та базовий експерименти:

1. Провести розвідувальний експеримент, метою якого було попередньо

апробувати розроблений комплекс вправ, за допомогою спостереження впевнитись у посиленості виконання студентами поставлених завдань в інтерактивних видах роботи з фаховою лексикою на різних етапах формування лексичної компетенції.

2. Провести базовий експеримент на основі використання в одній експериментальній групі (ЕГ) розробленого нами комплексу вправ та відкоригованої моделі навчання, а в іншій ЕГ – на основі подібних навчальних матеріалів, але без використання інтерактивних засобів навчання при виконанні студентами вправ і завдань.

Проведення методичного експерименту у два етапи дозволило також прослідкувати динаміку змін у процесі формування лексичної компетенції, що знайшло своє відображення у результатах проведених зрізів.

Отже на підготовчому етапі для проведення розвідувального експерименту було сформовано групу ЕГ1, при підготовці основного експерименту була сформована група ЕГ2. Після формування ЕГ всі учасники експерименту були ознайомлені з метою, завданнями та умовами його проведення (табл. 2.2), з навчальними матеріалами та розробленою нами циклічно-тематичною моделлю навчального процесу, з критеріями оцінювання для контролю рівня знань лексики і вмінь її використання.

В ЕГ всі студенти були забезпечені необхідними наочними, роздатковими та іншими матеріалами і технічними засобами навчання.

Отже вирішення організаційних проблем на етапі підготовки до кожного етапу експериментального навчання дозволило нам перейти до визначення експериментальних залежних і незалежних змінних факторів. Тобто, необхідно було визначити варійовані змінні величини та неварійовані змінні величини експерименту. Визначили такі неварійовані змінні величини для проведення розвідувального експерименту (незалежний фактор) як:

- 1) кількість ЕГ та склад студентів у кожній групі;
- 2) тривалість експериментального навчання;
- 3) критерії оцінювання рівня сформованості лексичної компетенції.

Таблиця 2.2

Структура методичного експерименту

Етап	Кількість учасників	Зміст роботи
Розвідувальний експеримент	20	-апробація розроблених вправ; - корегування розробленої моделі навчання; - проведення діагностичних тестів-зрізів рівня сформованості лексичної компетенції; - опитування та аналіз відповідей респондентів.
Базовий експеримент	20	- передекспериментальні зрізи; - експериментальне навчання студентів ЕГ1 та ЕГ2; - післяекспериментальні та відстрочені зрізи; - інтерпретація отриманих результатів та формулювання висновків.

Структури методичного експерименту, під час розвідувального експерименту було проведено апробацію створеного комплексу вправ та розробленої моделі навчання, в процесі чого вдалося внести необхідні уточнення та корективи. Також за результатами розвідувального експерименту було проведено діагностичні тести-зрізи рівня сформованості лексичної компетенції у студентів всіх ЕГ. Протягом розвідувального експерименту проводилося спостереження за інтенсивністю використання організаційних форм інтерактивного навчання на різних етапах формування лексичної компетенції.

Під час базового експерименту було проведено експериментальне навчання зі студентами двох ЕГ, проте методика організації навчальної діяльності з формування лексичної компетенції у цих групах була відмінною. Якщо студенти ЕГ1 навчалися згідно з розробленою моделлю, то у групі ЕГ2 домінували мовні вправи без систематичного використання форм і прийомів інтерактивної роботи з лексичним матеріалом. Наприклад, студенти ЕГ2

займалися вивченням термінологічної лексики з використанням в основному некомунікативних вправ, таких як читання та переклад фахових текстів, заповнення пропусків термінами або граматичними формами, підстановка і трансформація лексичних одиниць (вправи 7, 8, вправа 4 ін.). При організації усного і писемного мовлення студенти зазвичай користувалися вербальними опорами (вправи 11, 12) та здебільшого працювали в режимі, викладач-студент (наприклад, при відповідях на запитання за прочитаним текстом, вправа 1. Організація дискусії за проблематикою прочитаного тексту зводилася до відповідей студентів на поставлені у вправі запитання з репродукуванням поданих фраз і активної лексики. Виконання письмового завдання (вправа 12) практикувалося без урахування вимог до структури анотації.

В свою чергу у групі ЕГ2 формування лексичної компетенції обмежувалося виконанням в основному передтекстових і текстових вправ, оскільки студенти даної групи не брали участі у проектах та ділових іграх, не проводили презентацій та обговорень індивідуальних навчально-дослідних завдань. Як наслідок без опори на текст або список ключових слів їм було важко коментувати статистичну інформацію і давати розгорнуті висловлювання з використанням фахової лексики, брати участь у діалогах за ситуаціями у сфері своєї майбутньої спеціальності, аналізувати економічне становище або прогнозувати ймовірний розвиток подій. В цілому рівень активності студентів обмежувався запропонованими у посібнику вправами і завданнями без залучення як додаткових джерел інформації або статистичних матеріалів, так і без використання інтерактивних прийомів опрацювання фахової лексики, які б стимулювали мовленнєву діяльність студентів під час аудиторних занять, індивідуальної та самостійної роботи.

Всупереч описаній вище методиці проведення занять в ЕГ2 активізації мовленнєво-мисленнєвої діяльності студентів ЕГ1 під час виконання вправ на формування лексичної компетенції сприяли рольова організація навчального процесу, парно-групові форми мовленнєвої взаємодії, ситуації

професійного спрямування, цікаві та інформативні матеріали для читання і обговорення, використання технічних засобів та мережі Інтернет (наприклад, для електронного листування з викладачем та/або партнерами). Під час проведення експериментального навчання та організації тестів усні повідомлення студентів фіксувалися на магнітну плівку, а отримані студентами бали за виконані завдання фіксувалися в оціночних листках з урахуванням критеріїв оцінювання (підрозділ 2.2). Загалом це дозволяло підвищити відповідальність студентів при виконанні вправ і завдань, зосередити їхню увагу та мобілізувати пам'ять, а також надало можливість проведення якісного аналізу і об'єктивного оцінювання адекватності вживання лексичних засобів у відповідях студентів.

Порівнюючи початкові та кінцеві результати експерименту і надання йому вертикального характеру [Гурвич 1980, с. 29] та для визначення рівня сформованості лексичної компетенції шляхом виконання студентами тестів в усній та письмовій формах були проведені передекспериментальний, післяекспериментальний і відстрочений зрізи. Тестові завдання для зрізів, що проводилися перед експериментальним навчанням, та зрізів, що призначалися і були проведені відразу після закінчення навчання та через три тижні після експериментального навчання, були ідентичними за обсягом, за видами завдань та критеріями оцінювання. Проте післяекспериментальні та відстрочені тести містили новий лексичний матеріал. Таким чином, продуктивна діяльність виконувалася не шляхом буквального повторення раніше засвоєних операцій, а по аналогії, з використанням засвоєних способів діяльності, але в нових умовах, що призводило до створення нової інформації щодо змісту попереднього навчання [Беспалько 1988, с. 54].

Отже, керуючись цілями і завданнями нашого дослідження, на основі рекомендацій дослідників були модифіковані критерії відбору фахових автентичних текстів як джерел термінологічної лексики, а згодом були обґрунтовані критерії відбору лексичного матеріалу і проведено такий відбір.

Відібрані термінологічні одиниці на основі семантичної відповідності іншомовної термінологічної лексики термінам рідної мови студентів були розділені на три типологічні групи і, таким чином, увійшли у складений словник-мінімум. У цьому полягає практична значущість отриманого результату дослідження.

З урахуванням підібраної термінологічної лексики та опираючись на конкретизовані вимоги до розробки вправ, ми створили комплекс вправ для навчання фахової лексики, що становить практичну цінність цього дослідження. Розроблені вправи корелюють з етапами формування лексичної компетенції і повинні в процесі їх інтерактивного виконання забезпечити студентам достатній рівень знань англійських фахових термінів та умінь їх використовувати у спілкуванні.

На основі узагальнення проаналізованої методичної літератури та власного досвіду, є створення циклічно-тематичної моделі організації навчального процесу з формування лексичної компетенції. Відповідно до запропонованої моделі, цикл аудиторних, індивідуальних і самостійних занять охоплює 18 навчальних годин (0,5 кредита) для вивчення лексичного матеріалу одного змістового модуля. Розроблена модель передбачає проведення рубіжного контролю, тому для забезпечення його проведення були уточнені критерії оцінювання з урахуванням специфіки нашого дослідження та вимог нормативних документів. Проведено опис й інтерпретація результатів методичного експерименту, мета якого полягала у перевірці ефективності розробленого комплексу вправ для інтерактивного навчання студентів немовних спеціальностей фахової лексики в межах запропонованої і науково обґрунтованої циклічно-тематичної моделі організації навчального процесу.

В результаті експериментального навчання вдалося підтвердити ефективність розробленого комплексу вправ та довести гіпотезу експерименту. Практична значущість отриманих результатів полягає у тому, що був розроблений і експериментально перевірений комплекс вправ, а

також сформульовані методичні рекомендації, які можуть бути використані викладачами в практиці інтерактивного навчання студентів фахової лексики.

ВИСНОВКИ

Однією з умов практичного оволодіння іноземною мовою є ґрунтовне знання фахової лексики та вміння нею користуватися в межах професійному спілкуванні. У зв'язку з неготовністю випускників ВНЗ до вирішення професійних завдань з використанням іноземної мови актуальною є проблема удосконалення якості мовної підготовки студентів, зокрема формування у них іншомовної лексичної компетенції. Результатом розв'язання актуального наукового завдання стала вперше розроблена методика інтерактивного навчання термінологічної лексики та формування англомовної лексичної компетенції, що опирається на основні теоретичні та методологічні положення теорії інноваційної освіти і комунікативного методу навчання, виходить з наукового підґрунтя базових для методики навчання іноземних мов наук - дидактики, психології і лінгвістики.

Розроблена у дипломній роботі методика ґрунтується на концепції використання інтерактивних засобів навчання, тобто організації парно-групових і колективних форм мовленнєвої взаємодії з вивчення лексичного матеріалу при виконанні спільних і керованих викладачем творчих завдань під час аудиторних занять та індивідуальної і самостійної роботи студентів. Загалом наукове значення запропонованої методики полягає у забезпеченні процесу формування іншомовної лексичної компетенції у студентів немовних спеціальностей для досягнення визначеного нормативними документами МОН України рівня з урахуванням Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти.

Одними з основних дидактичних передумов є запровадження методики формування лексичної компетенції у практику вищої немовної школи є сучасні реформаційні та новаторські тенденції у системі вітчизняної освіти, систематичне оновлення змісту і методів навчання професійно спрямованої іноземної мови, швидкий розвиток та поширення телекомунікаційних

інформаційних технологій, вдосконалення існуючих форм організації навчального процесу на принципах демократизації і гуманізації освіти.

У дослідженні, а саме у теоретичній частині на основі використання загальних методів наукового пізнання було встановлено суть інтерактивного навчання та обґрунтовано необхідність його застосування для формування лексичної компетенції. У процесі дослідження доведено, що інтерактивне навчання як освітня технологія забезпечує активну мовленнєву практику всіх суб'єктів навчального процесу, активізує творчу і пізнавальну діяльність та стимулює когнітивні процеси з оволодіння студентами іншомовним лексичним матеріалом, формує комфортне освітнє середовище для підвищення ефективності іншомовної підготовки майбутніх спеціалістів.

Згідно з поставленими у цій дипломній роботі завдань проаналізувано психологічні особливості протікання процесів пам'яті, мислення, уяви при організації інтерактивного навчання термінологічної лексики. Ґрунтуючись на дослідженнях психологів і психолінгвістів, ми виявили психологічні передумови виконання студентами мовленнєво-мисленнєвих операцій з лексичним матеріалом для його свідомого оволодіння й активного використання. Опираючись на теоретичні положення науковців у галузі психолінгвістики, ми дійшли висновку, що основною психологічною передумовою інтерактивного формування лексичної компетенції є сформованість у студентів лексичних навичок, які необхідні для розвитку лексичних умінь користуватися фаховою лексикою в спілкуванні у ситуаціях сфери своєї діяльності. В результаті застосування методу аналізу і синтезу ми вияснили дію психологічних чинників, урахування яких дозволяє створити мотиваційну основу для формування лексичної компетенції у студентів немовних спеціальностей.

Теоретичні положення, які розроблені у першому розділі стали підґрунтям для практичного створення методики формування лексичної компетенції засобами інтерактивного навчання, що становить основний науковий результат цієї частини дипломної роботи. Керуючись положеннями

Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти та враховуючи результати аналізу науково-методичної літератури, був проведений відбір іншомовних автентичних текстів, які є основним джерелом термінологічної лексики, а згодом здійснений відбір лексики. Для цього були розроблені критерії відбору й описано процедуру його проведення.

Теоретичним підґрунтям розробки вправ слугували основні положення науковців та практиків комунікативного методу навчання іноземної мови, а також сформульовані у дослідженні теоретичні засади формування лексичної компетенції засобами інтерактивного навчання, що дало можливість узагальнити основні вимоги до вправ та розробити науково обґрунтовані вправи у відповідності до цих вимог. Вправи корелюють з визначеними етапами формування лексичної компетенції та забезпечують студентам знання лексики і набуття вмінь нею користуватися в іншомовній комунікації. Застосувавши аналітичні методи, були модифіковані критерії оцінювання рівня сформованості лексичної компетенції.

Сформулювали гіпотезу експерименту, розробили план та методику проведення експериментального навчання. Методичний експеримент структурно охоплював процеси підготовки, проведення експериментального навчання та обробки результатів і проходив у два етапи: розвідувальний і базовий.

Отже, поставлена у цьому дослідженні мета розробити науково обґрунтовану методику формування лексичної компетенції у студентів немовних спеціальностей засобами інтерактивного навчання досягнута, а визначені завдання щодо реалізації даної мети дослідження повністю виконані.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

СПИСОК ТЕОРЕТИЧНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ахманова Г.И., Маренкова Е.А., *Информативность комплексных лексических и синтаксических единиц*. 1980. Вып. 4. С. 3–14.
2. Барабанова Г.В. Методика навчання професійно-орієнтованого читання в немовному ВНЗ. К. : Фірма «ІНКОС», 2005. 315 с.
3. Берман И.М. Методика обучения английскому языку в неязыковых вузах. М. : Высшая школа, 1970. 232 с.
4. Беспалько В.П. Теория учебника : Дидактический аспект. М.: Педагогика, 1988. 160 с.
5. Бим И.Л. Методика обучения иностранным языкам как наука и теория школьного учебника. М. : Русский язык, 1977. 288 с.
6. Бондарчук Л.Й. Англо-український переклад економічного терміна як компонента багатозначного слова. *Вісник Львівського університету*. Серія : Іноземні мови. 2003. Вип. 11. С. 94–102.
7. Борщовецька В.Д. Навчання студентів-економістів англійської фахової лексики : Автореф. ... канд. пед. наук : 13.00.02. К., 2004. 20 с.
8. Бухбиндер В.А. О системе упражнений. *Общая методика обучения иностранным языкам*: Хрестоматия. М. : Русский язык, 1991. С. 92–98.
9. Вишнякова Н.Г. Терминологическая лексика, методика и принципы ее отбора для обучения иностранному языку в технических вузах : автореф. дис... канд. пед. наук : 13.00.02 . М., 1966. 20 с.
10. Вища освіта України і Болонський процес: Навч. посіб. Тернопіль : Навч. Книга. Богдан, 2004. 384 с.
11. Горбачев В.Е. Обучение пониманию лексики в процессе восприятия экономического дискурса (англ. язык, неязыковой вуз) : автореф. дис ... канд.

пед. наук: 13.00.02 . Тамбов, 2004. 20 с.

12. Гошовська Л.М., Дмитрів У.М. Використання прийомів інтерактивних технологій на практичних заняттях з англійської мови зі студентами старших курсів. *Сучасні проблеми лінгвістики та навчання у контексті Болонського процесу* : Збірник наукових праць. Хмельницький : ХНУ, 2005. С. 40–42.

13. Гурвич П.Б. Теория и практика эксперимента в методике преподавания иностранных языков. Владимир : Владимирский гос. пед. ин-т им. П.И.Лебедева-Полянского, 1980. 104 с.

14. Гуревич П.С. Психология и педагогика : Учебник. М. : Проект, 2004. 352 с.

15. Гусак І.П. Структура та прагматика фрагментованих лексичних одиниць у сучасній англійській мові (на матеріалі мови мас-медіа): автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04 Львів, 2005. 21 с.

16. Друзь Ю.М. Педагогічні умови використання ділової гри в підготовці студентів до іншомовного спілкування : автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Кривий Ріг, 2000. 186 с.

17. Дуда О.І. Процеси термінологізації в сучасній англійській мові (на матеріалі літератури з кредитно-банківської справи) : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Львів, 2001. 258 с.

18. Д'яков А.С., Кияк Т.Р., Куделько З. Б. Основи термінотворення : Семантичні та соціолінгвістичні аспекти. К. : Вид. дім «КМ Academia», 2000. 218 с.

19. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / науковий редактор українського видання С.Ю.Ніколаєва. К. : Ленвіт, 2003. 261 с.

20. Загрекова Л.В., Николина В.В. Теория и технология обучения: Уч. пос. М. : Высшая школа, 2004. 157 с.

21. Изергина И.А. Лингвистические основы обучения терминологической лексике. *Лексические аспекты в системе профессионально-ориентированного обучения иноязычной речевой деятельности*: Сбор. науч.

- трудоу. Пермь : Пермский политех. ин-т, 1988. С. 163–170.
22. Коваль І.А. Психологічні особливості конфліктів у процесі спільної учбової діяльності студентів. автореф. дис. .... канд. психол. наук : 19.00.07 К., 2003. 217 с.
23. Ковальчук В.В., Моїсєєв Л.М. Основи наукових досліджень : Навчальний посібник. 2-е видання. К. : ВД «Професіонал», 2004. 216 с.
24. Колкер Я.М., Устинова Е.С., Еналиева Т.М. Практическая методика обучения иностранному языку : Учебное пособие. М. : Изд. центр «Академия», 2000. 264 с.
25. Коньшева А. В. Организация самостоятельной работы учащихся по иностранному языку. СПб. : КАРО, Мн. : «Четыре четверти», 2005. 208 с.
26. Корчажкина О.М. Соотношение сознательного и бессознательного при обучении иностранному языку. *Иностранные языки в школе*. 2004. № 7. С.24–30.
27. Кривчи́кова Г.Ф. Методика інтерактивного навчання писемного мовлення майбутніх учителів англійської мови : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Харків, 2005. 338 с.
28. Крутецкий В.А. Психология : Учебник. М. : Просвещение, 1980. 352 с.
29. Кузнецова О.О. Психологічні особливості розвитку іноземного мовлення студентів у немовних вузах : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07. К., 1998. 160 с.
30. Лещук Т.Й. *Універсалізм комплексної класифікації науково-технічних термінів*. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія. 2002. № 6. С. 41–46.
31. Лотте Д.С. Вопросы заимствования и упорядочения иноязычных терминов и терминологических элементов. М. : Изд-во «Наука», 1982. 150 с.
32. Малиновская И.В. Экономическая терминология в английском языке: процессы формирования и функционирования : дис... канд. филол. наук : 10.02.04. К., 1984. 218 с.
33. Малу́га О.С. Зміст навчання професійно орієнтованого читання

студентів-магістрів аграрних спеціальностей. *Вісник КНЛУ. Серія : Педагогіка та психологія.* 2003. Вип. 6. С. 179–186.

34. Манякина Л.Ф. Обучение студентов техникумов торгово-экономического профиля ведению профессионально направленной беседы на английском языке : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 К., 1998. 305 с.

35. Методика викладання іноземних мов у вищій школі. За ред. проф. Ю.О. Жлуктенка. К. : Вища школа, 1971. 224 с.

36. Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах. С.Ю. Ніколаєвої. К. : Ленвіт, 2002. 328 с.

37. Мирошниченко Э.В. Обучение профессиональной лексике студентов-экономистов при устноречевом общении в непрофессиональных сферах коммуникации (начальный этап, английский язык): дис. ...канд. пед. наук: 13.00.02. К., 1996. 318 с.

38. Місник Н.В. Формування української медичної клінічної термінології : дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. К., 2002. 173 с.

39. Новые педагогические и информационные технологии в системе образования : Учеб. пос. / под ред. Е.С.Полат. М. : Изд. центр «Академия», 2000. 272 с.

40. Овчаренко В.М. Структура і семантика науково-технічного терміна. Харків: 1968. 72 с.

41. Пассов Е.И. Коммуникативный метод обучения иноязычному говорению. М. : Просвещение, 1991. 223 с.

42. Пахомова Н.Ю. Проектное обучение в учебно-воспитательном процессе школы. 2004. № 3. С. 44–49.

43. Пінчук В.М. Інноваційні процеси – підгрунття проектування нових освітніх технологій. Освіта і управління. 1998. № 3. С. 88–97.

44. Пожар Н.В. Групові форми організації пізнавальної діяльності старшокласників в умовах інформатизації навчання: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01. Харків, 1999. 184 с.

45. Пометун О.І., Пироженко Л.В. Сучасний урок. Інтерактивні технології

навчання. К. : Вид. А.С.К., 2003. 192 с.

46. Програма з англійської мови для професійного спілкування. Колектив авторів: Г.Є. Бакаєва, О.А. Борисенко, І.І. Зуєнок та ін. К. : Ленвіт, 2005. 119 с.

47. Прохорова Ж.Е. Пути и способы формирования культуры иноязычной коммуникации у студентов неязыкового вуза . Теория и практика подготовки к межкультурной коммуникации в системе непрерывного обучения иностранным языкам: Материалы конференции. Минск: МГЛУ, 2006. С.95–99.

48. Селевко Г.К. Современные образовательные технологии : Учебное пособие. М. : Народное образование, 1998. 256 с.

49. Селиванова Е.А. Основы лингвистической теории текста и коммуникации: Монографическое учебное пособие. К.: Брама, 2004. 336 с.

50. Сиддикова И.А. Творческая активность студентов в изучении иностранного языка. Теория и практика подготовки к межкультурной коммуникации в системе непрерывного обучения иностранным языкам: Материалы конференции. Минск: МГЛУ 2006. С. 54–58.

51. Скляренко Н.К., Онищенко Е.И., Захарова С.Л. Обучение речевой деятельности на английском языке в школе : Пособие для учителей. К. : Радянська школа, 1988. 150 с.

52. Степанов О.М., Фіцула М.М. Основи психології і педагогіки: Посібник. К. : Академвидав, 2003. 504 с.

53. Тарнопольский О.Б., Кожушко С.П. Методика обучения английскому языку для делового общения. К.: Ленвит, 2004. 192 с.

54. Чернилевский Д.В. Дидактические технологии в высшей школе: Учеб. пособие. М. : 2002. 437 с.

55. Шейко В.М., Кунашенко Н.М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності. К. : Знання, 2004. 307 с.

56. Штульман Э.А. Методический эксперимент в системе методов исследования. Воронеж. : 1976. 156 с.

57. Щукин А.Н. Обучение иностранным языкам. М. : Филоматис, 2004. 416 с.
58. Ягельська Н.В. Зміст самостійної роботи майбутніх економістів у процесі оволодіння англійською мовою. Вісник КНЛУ. Серія: Педагогіка та психологія. 2006. Випуск 10. С. 148–154.
59. Brown H. Douglas. Principles of Language Learning and Teaching. New Jersey : Prentice-Hall Inc., 1987. 285 p.
60. Ellis Rod. The Study of Second Language Acquisition. Oxford : OUP, 1996. 824p.
61. Gurak Laura J. Oral Presentations for Technical Communication. Boston : Allyn and Bacon, 2000. 263 p.
62. Little David. Words and their properties : Arguments for a lexical approach to pedagogical grammar . *Perspectives on Pedagogical Grammar*. Cambridge: CUP, 1994. P. 99–122.
63. Meara Paul. The dimensions of lexical competence. *Performance and Competence in Second Language Acquisition*. Cambridge: CUP, 1996. P. 35–53.
64. Revell Jane. Teaching Techniques for Communicative English. London : The Macmillan Press Ltd., 1979. 98 p.
65. Schmitt Norbert. Vocabulary in Language Teaching. Cambridge : CUP, 2000. 224 p.
66. Trimmer Joseph F., McCrimmon James M. Writing with a Purpose. Boston: Houghton Mifflin, 1988. 524 p.
67. Ur Penny. A Course in Language Teaching : Practice and Theory. Cambridge : CUP, 2002. 375 p.
68. Williams Marion, Burden Robert L. Psychology for Language Teachers : Social Constructivist Approach. Cambridge: CUP, 1997. 240 p.

SUMMARY

The presented paper is dedicated to the formation of Lexical Competence in Nonlinguistic Specialties Students Using Interactive Technologies.

The object of the work can be defined as the process of formation of English lexical competence in students of non-language specialties.

The main aim of the paper is theoretically substantiate, practically develop and experimentally test the effectiveness of the proposed in the study methods of forming English lexical competence by means of interactive learning. It determined the accomplishment of such objectives as:

1. To find out the didactic prerequisites and substantiate the theoretical aspects of organizing interactive vocabulary training for students of non-linguistic specialties for the formation of English-language lexical competence.

2. To study and analyze the psychological patterns of interactive teaching of lexical material to students at the senior level of the University.

3. To study the linguistic features of English vocabulary for students of non-linguistic specialties in order to determine the methodological difficulties of students' assimilation of terminology.

4. Analyze and clarify the stages of formation of lexical competence and develop an appropriate set of exercises for teaching students of non-linguistic specialties of terminological vocabulary in accordance with the specialty.

The scientific novelty of the presented research lies in the study of a theoretically based and developed methodology for the formation of English language lexical competence by means of interactive training of students of non-linguistic specialties.

Key-words: *lexical competence, interactive learning, psychological patterns, organization and conduct of experimental learning process*

Декларація
академічної доброчесності
здобувача ступеня вищої освіти ЗНУ

Я, Ждан Ірина Андріївна, студентка 2 курсу, денної форми навчання, факультету іноземної філології, спеціальність 035 Філологія, освітньо-професійна програма Мова і література (англійська), адреса електронної пошти irinazhdan0625@gmail.com,

– підтверджую, що написана мною кваліфікаційна робота на тему «Формування лексичної компетенції у студентів немовних спеціальностей з використанням інтерактивних» відповідає вимогам академічної доброчесності та не містить порушень, що визначені у ст. 42 Закону України «Про освіту», зі змістом яких ознайомлений/ознайомлена;

– заявляю, що надана мною для перевірки електронна версія роботи є ідентичною її друкованій версії;

– згоден/згодна на перевірку моєї роботи на відповідність критеріям академічної доброчесності у будь-який спосіб, у тому числі за допомогою Інтернет-системи, а також на архівування моєї роботи в базі даних цієї системи.

Дата _____

Підпис _____

ПІБ (студент) _____